

Η Δημοκρατία ως Μέθοδος και Αγορά

του Θανάση Τσακίρη

I. Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΩΣ ΜΕΘΟΔΟΣ

Ο Γιόζεφ Αλόις Σουμπέτερ (1888-1950) αναπτύσσει τις περί δημοκρατίας απόψεις του στο έργο του «Καπιταλισμός, Σοσιαλισμός και Δημοκρατία (1942)». Όπως και ο Μαξ Βέμπερ έτσι κι ο Σουμπέτερ έχοντας ζήσει στην εποχή που οι θεωρίες της ελίτ έχουν κερδίσει έδαφος και αποτελούν το αντιστάθμισμα στο Μαρξισμό.

Ταυτόχρονα ως πολίτης της Αυστρο-ουγγρικής αυτοκρατορίας επηρεάστηκε από την εποχή του Βίσμαρκ και των Αψβούργων.

Κατά τον Σουμπέτερ η δημοκρατία είναι μέθοδος και όχι σκοπός ή αξία αυτή καθ' αυτή. Έτσι ο ορισμός του για τη δημοκρατία είναι ο εξής: «Η δημοκρατική μέθοδος είναι η θεσμική οργάνωση λήψης πολιτικών αποφάσεων, στην οποία μεμονωμένα άτομα, μέσα από ανταγωνιστικές διαδικασίες για την απόκτηση των ψήφων του λαού, αποκτούν την αρμοδιότητα λήψης αποφάσεων».

Το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσει τη θεωρία του για την δημοκρατία χαρακτηρίζεται από την άνοδο και επικράτηση του σταλινισμού ως ιδεολογία και πολιτική τόσο στην ΕΣΣΔ όσο και στην οργάνωση και δράση των κομμουνιστικών κομμάτων της Γ' Διεθνούς υπό την ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης. Ταυτόχρονα διαπιστώνει ότι υπάρχει μια ροπή στο εσωτερικό των δυτικών καπιταλιστικών δημοκρατικών κοινωνιών προς την μετατόπιση του οικονομικού κόσμου από το ιδιωτικό προς το δημόσιο. Το καπιταλιστικό σύστημα αυτοϋπονομεύεται εκείνη την περίοδο, κατά τον Σουμπέτερ, καθώς οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις απαρχαιώνονταν και οι προστατευτικές κοινωνικές ασφαλιστικές δικλείδες έσπαγαν μετά το ξέσπασμα και την επέκταση της μεγάλης οικονομικής κρίσης του μεσοπολέμου. Παράλληλα ολοένα και πιο πολλοί διανοούμενοι εκδηλώνονταν κατά του καπιταλισμού τόσο από αριστερή διεθνιστική όσο και από δεξιά εθνικιστική σκοπιά.

Την δική του θεωρία της δημοκρατίας τη διαμορφώνει σταδιακά. Αρχικά εκδηλώθηκε ως οπαδός του συντηρητικού βρετανικού μοναρχικού μοντέλου και ήταν φανατικός εθνικιστής που έδινε αφορμή για κατηγορίες ότι έφτανε στα όρια του ναζισμού. Στις ΗΠΑ με αυτές τις θέσεις του απέκτησε αρνητική φήμη. Θεωρούσε ότι η πολιτική του Προέδρου Φράνκλιν Ρούσβελτ οδηγούσε στο σταλινικό καθεστώς που το θεωρούσε χειρότερο από το χιτλερικό.

Στο έργο του *Καπιταλισμός, Σοσιαλισμός και Δημοκρατία* (κεφάλαιο 4^ο «Η δημοκρατία ως μέθοδος») αναπτύσσει ουσιαστικά μια «θεωρία της ανταγωνιστικής δημοκρατίας της ηγεσίας» (ή «θεωρία των ελίτ στη δημοκρατία»).¹ Η έρευνά του εστιάζεται σε αυτό που αποκαλείται «ηγετικό πολιτικό προσωπικό». Γι' αυτόν μια τέτοια δημοκρατία δεν είναι σκοπός ή αξία καθαυτή αλλά μέθοδος. Η θεσμική οργάνωση της δημοκρατίας χρησιμοποιείται στην λήψη πολιτικών αποφάσεων που οφείλουν να είναι δεσμευτικές για όλη την κοινωνία. Αποτελούν θεμέλια της θεωρίας λήψης αποφάσεων και της κυριαρχίας. Στην περίπτωση του πολιτικού προσωπικού θεωρεί ότι τα μέλη του ανταγωνίζονται για τις θέσεις εξουσίας σε μια «οικονομική λογική ανταγωνισμού που διατρέχει το έργο του. Ο προσανατολισμός του ορισμού του για τη δημοκρατία είναι η κινητοποίηση για την απόκτηση της ψήφου των εκλογέων και δευτερευόντως για την νομιμοποίηση της πολιτικής, δηλαδή το τρίπτυχο της δημοκρατίας είναι «παραγωγή, κατανάλωση, ανταλλαγές».

II) ANTONY DOWNS : Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Βρισκόμαστε στη Νέα Υόρκη του 1957. Οι πολίτες του δυτικού κόσμου σε αντίθεση με τους πολίτες των κρατών του "υπαρκτού σοσιαλισμού" απολαμβάνουν σε γενικές γραμμές τα αποτελέσματα της μεταπολεμικής ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας και του κεϋνσιανικού οικονομικού μοντέλου ενώ παράλληλα έχουν την δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε διαφορετικές πολιτικές κατευθύνσεις στις βουλευτικές και τοπικές εκλογές στις οποίες αναδεικνύονται οι αντιπρόσωποι του λαού, ως νομοθέτες αλλά και διαμεσολαβητές των λαϊκών αιτημάτων προς την εκτελεστική εξουσία. Οι Η.Π.Α. διαθέτουν ένα ιδιόμορφο πολιτικό και εκλογικό σύστημα το οποίο στην ουσία περιορίζει το εύρος των πολιτικών επιλογών στοχεύοντας, εκτός των άλλων, στην εξάλειψη των ενδεχομένων κινδύνων για το κοινωνικό-οικονομικό σύστημα από πολιτικούς σχηματισμούς με ριζοσπαστικά προγράμματα. Είναι μέσα σε αυτό το ιδιόμορφο, σε σχέση με το Δυτικό-Ευρωπαϊκό, πολιτικό-εκλογικό σύστημα που ο Anthony Downs εκπονεί το έργο του για την "Οικονομική Θεωρία της Δημοκρατίας" που θα "γράψει ιστορία" στη Δυτική πολιτική σκέψη. Σήμερα 40 χρόνια μετά το έργο διατηρεί την επικαιρότητά του, κατακτώντας όλο και περισσότερο έδαφος στο χώρο της πολιτικής θεωρίας και χρησιμοποιείται ως εργαλείο πολιτικής ανάλυσης για ένα ευρύ φάσμα πολιτικών αναλυτών, αλλά και ακτιβιστών, ιδιαίτερα του φιλελεύθερου πολιτικού χώρου.

¹ Schumpeter Joseph (2006) *Καπιταλισμός, σοσιαλισμός και δημοκρατία*. Αθήνα: Εκδ. Παπαζήσης

1) Οι μεθοδολογικές αφετηρίες

Η μεθοδολογική του προσέγγιση είναι εκείνη που μας ενδιαφέρει στην εργασία αυτή και όχι τόσο οι απολήξεις και τα πολιτικά συμπεράσματά του, αν και έχουν ιδιαίτερη αξία για την καθημερινή πολιτική ανάλυση και δράση.

Κατ' αρχήν, χρειάζεται να μελετήσουμε ποια είναι η πρόθεση του Downs όσον αφορά τους στόχους που θέτει στην έρευνά του, ποια είναι η υπόθεση εργασίας του. Το ερευνητικό του ερώτημα είναι, σύμφωνα με τα δικά του λόγια, το εξής : *«Η σύγχρονη οικονομική σκέψη έχει συγκεντρωθεί δημιουργικά στις επιπτώσεις που έχει η δράση του κράτους πάνω στις ιδιωτικές αποφάσεις ή στα αποτελέσματα που έχει το μερίδιο του Δημοσίου για τα συνολικά οικονομικά μεγέθη. Ωστόσο, ελάχιστη πρόοδος έχει συντελεστεί προς ένα γενικευμένο αλλά ρεαλιστικό κανόνα συμπεριφοράς για ένα ορθολογικό κράτος, ανάλογο με τους κανόνες συμπεριφοράς που χρησιμοποιούνται από παράδοση για τους ορθολογικούς παραγωγούς και καταναλωτές. Και το αυτονόητο αποτέλεσμα είναι τούτο : **το κράτος δεν έχει ενσωματωθεί με τους ιδιώτες που παίρνουν τις αποφάσεις σε μια γενική θεωρία ισορροπίας. Η παρούσα διατριβή είναι μια προσπάθεια να δοθεί ένας τέτοιος κανόνας συμπεριφοράς για μια δημοκρατική κυβέρνηση και να περιγραφούν οι επιπτώσεις της**»^{2[16]}.*

Το πρώτο συμπέρασμα για την μεθοδολογία του συγγραφέα είναι ότι παίρνει ως αφετηρία του το "ορθολογικό υποκείμενο". Το Καρτεσιανό "ορθολογικό υποκείμενο" που σκέφτεται και παίρνει αποφάσεις για την επίτευξη στόχων με βάση τον ορθό λόγο σε ένα περιβάλλον αβεβαιότητας είναι εκείνο που σχηματίζει την κύρια συνιστώσα του μεθοδολογικού ατομισμού^{3[17]}. Ο Downs ταυτίζει τη μεθοδολογική του βάση με αυτήν του ορθολογισμού της κλασικής οικονομικής ανάλυσης, η οποία διακρίνεται από δύο ξεχωριστά αλληλοσυνδεδεμένα βήματα : *«(α) την ανακάλυψη των στόχων τους οποίους επιδιώκει ο οικονομικός παράγοντας που παίρνει αποφάσεις και (β) την ανάλυση των μέσων με τα οποία είναι λογικότερο να επιδιώξει την επίτευξη των στόχων του, δηλ. ζητείται η ελάχιστη δυνατή εισροή από τους σπανίζοντες πόρους»^{4[18]}*. Διευκρινίζοντας ακόμη παραπέρα την έννοια της οικονομικής ορθολογικότητας, σκιαγραφεί, κατά τη γνώμη μου, έναν «ιδεότυπο», με την Βεμπεριανή^{5[19]} έννοια, του «ορθολογικού» ανθρώπου : *«(1) Μπορεί πάντα να παίρνει μια απόφαση όταν αντιμετωπίζει μια σειρά εναλλακτικών δυνατοτήτων. (2) Ταξινομεί όλες τις εναλλακτικές δυνατότητες που έχει σύμφωνα με τις προτιμήσεις του, με τέτοιο τρόπο ώστε η μία είτε να είναι προτιμότερη από μία άλλη είτε να τον αφήνει αδιάφορο είτε να είναι κατώτερη σε προτίμηση από κάποια άλλη. (3) Η κατάταξη των προτιμήσεών του έχει τη μεταβατική του ιδιότητα. (4) Επιλέγει πάντα μεταξύ των εναλλακτικών δυνατοτήτων εκείνη που τοποθετείται ψηλότερα στην κλίμακα των προτιμήσεών του. Και (5) παίρνει πάντα την ίδια απόφαση κάθε φορά που αντιμετωπίζει τις*

^{2[16]} Βλ. Downs Anthony, 1990, ο.ε.π. σ.18.

^{3[17]} Βλ. Dancy J.& Sosa E., 1996, ο.ε.π. σ.σ.93-7.

^{4[18]} Βλ. Downs A., 1990, ο.ε.π., σ.19.

^{5[19]} Βλ. Υποσημείωση 20.

ίδιες εναλλακτικές δυνατότητες»^{6[20]}. Περαιτέρω διευκρινίσεις που παρέχονται από τον Downs μας δείχνουν ότι το υπόδειγμά του περιορίζει ακόμη περισσότερο τις έννοιες που εμπεριέχονται στα όρια του «ιδεοτύπου» του «ορθολογικού υποκειμένου» με το να μη λαμβάνει έξω-οικονομικούς παράγοντες στη μελέτη της ανθρώπινης ορθολογικής συμπεριφοράς. Έτσι, δεν λαμβάνεται υπόψη στη μελέτη του η έρευνα των ψυχολογικών παραγόντων που σχετίζονται με τον καθορισμό του σχηματισμού της βούλησης για ορθολογική λήψη απόφασης σε σχέση με τα μέσα. Γιατί αποκλείονται οι ψυχολογικοί παράγοντες και στενεύει η έννοια της ορθολογικότητας; Ο Downs θεωρεί ότι το αντίστοιχο του εμπορεύματος-προϊόντος για το οποίο πρέπει να λάβει θέση είναι η κυβέρνηση, δηλαδή το κόμμα προς επιλογή και προς ψήφιση για να σχηματιστεί αυτή ή η άλλη κυβέρνηση και στην επιλογή κυβέρνησης είναι προσανατολισμένη η ορθολογική συμπεριφορά και όχι για την ικανοποίηση οποιουδήποτε άλλου σκοπού^{7[21]}. Για το λόγο αυτού απορρίπτεται στο μοντέλο του Downs η οποιαδήποτε αναφορά σε πρωτογενείς κοινωνικές ομάδες όπως αυτή της οικογένειας στο βαθμό που η ορθολογικότητα προσδιορίζεται στο επίπεδο των "γενικών συνθηκών" και μόνο^{8[22]}. Έτσι το ορθολογικό υποκείμενο μπορεί μέσα στην ορθολογικότητά του όπως προσδιορίστηκε να δράσει με γνώμονα την αρχή του μεγαλύτερου οφέλους και του μικρότερου κόστους. Δεν υπάρχουν όμως περιπτώσεις κατά τις οποίες θα αντιμετωπίσει προβλήματα το ίδιο το ορθολογικό υποκείμενο; Ο Downs και πάλι προσπαθεί να δημιουργήσει τις κατάλληλες μεθοδικές συνθήκες έτσι ώστε να εξασφαλίσει το ορθολογικό υποκείμενο από ανεπάρκειες και σφάλματα προσθέτοντας τα κατάλληλα κριτήρια για την επιλογή της καλύτερης εκ των περιπτώσεων. Ο ορθολογικός πολίτης του Downs είναι αυτός που μπορεί και τα σφάλματά του να αναγνωρίσει και να επιλέξει την πλέον κατάλληλη λύση που θα έχει το μικρότερο κόστος σχετικά με την αποκατάσταση της ζημιάς και συνεπώς θα αποκομίζει όφελος εκ νέου. Για την περίπτωση της συνεχούς επανάληψης τέτοιων λαθών ο Downs προτείνει να εξετάζονται πολύ προσεκτικά οι ποσότητες και το είδος των πληροφοριών που είναι διαθέσιμες στον ορθολογικό άνθρωπο, ειδάλλως πρέπει να τίθεται ζήτημα πρόθεσης με συνέπεια να αμφισβητείται εν μέρει η ορθολογικότητά του. Επίσης δεν λαμβάνεται υπόψη η περίπτωση ο άνθρωπος να προβαίνει σε ορθολογικές σύμφωνα με την ψυχολογική του κατάσταση επιλογές, οι δε επιλογές του να μην είναι ορθολογικές σε σχέση με τα οφέλη και τα κόστη, άρα σύμφωνα με τον ορισμό της ορθολογικότητας του Downs, γιατί απλούστατα δεν λαμβάνεται υπόψη η ψυχολογία της πολιτικής συμπεριφοράς^{9[23]}. Τα πράγματα αλλάζουν στην περίπτωση που έχουμε έναν ορθολογικό άνθρωπο μέλος μιας μη ορθολογικής κοινωνίας. Ο Downs θέτει το πρόβλημα της προβλεψιμότητας της συμπεριφοράς του ανορθολογικού κοινωνικού συνόλου και ιδού η λύση που προτείνει: «για να αντιμετωπίσει μια φαινομενικά ανορθολογική συμπεριφορά, ένας ορθολογικός

^{6[20]} Ibid σ.21.

^{7[21]} Ibid σ.23 όπου αναφέρει το παράδειγμα του συζύγου που, ενώ θέλει να ψηφίσει Α, ψηφίζει Β για να μην πάθει νευρικό κλονισμό η σύζυγός του η οποία ψηφίζει πάντα Β.

^{8[22]} Ibid σ.25. Οι ιδιαιτερότητες της κάθε πρωτογενούς ομάδας αντιπαραβάλλονται και αντισταθμίζονται με τις ιδιαιτερότητες των υπολοίπων και μ' αυτήν την έννοια απορρίπτεται η οικογενειακή ομάδα από το υπόδειγμα. Ο ορθολογικός άνθρωπος είναι μια μονάδα αφ' εαυτής.

^{9[23]} Ibid σ. 27.

άνθρωπος οφείλει να προσπαθήσει να διακρίνει το υποκειμενικό πρότυπο της ορθολογικότητας»^{10[24]}.

Αφού έχει προσδιορίσει την έννοια της ορθολογικότητας σύμφωνα με τις συγκεκριμένες μεθοδολογικές αντιλήψεις του, επιχειρεί ο Downs να θεμελιώσει τη δομή του υποδείγματός του. Για άλλη μια φορά καθίσταται φανερό η μεθοδολογική του αντίληψη στο βαθμό που εκλαμβάνει ως άτομα τόσο την κυβέρνηση και τα κόμματα, όσο και τους ψηφοφόρους δίχως να σκιαγραφεί οποιαδήποτε άλλη κοινωνική σχέση ή δομή. Θεωρεί ότι ο μοναδικός στόχος της κυβέρνησης, δηλ. του κυβερνητικού κόμματος, και των κομμάτων της αντιπολίτευσης είναι η κυβερνητική εξουσία · η διατήρησή της για την πρώτη, η κατάκτησή της για τα τελευταία. Το υπόδειγμα του Downs λαμβάνει υπόψη του την πραγματικότητα των κοινωνιών του Δυτικού κόσμου και γι' αυτό δεν εντάσσει σ' αυτό τις περιπτώσεις να διεξάγονται έκτακτες εκλογές πριν από τις συνταγματικά ή εθιμικά καθιερωμένες προθεσμίες και της καταψήφισής της κυβέρνησης από την εκάστοτε περιστασιακή πλειοψηφία που σχηματίζεται στο πλαίσιο της νομοθετικής και ελεγκτικής δραστηριότητας του κοινοβουλίου. Ακόμη και οι περιορισμοί που θέτει στην κυβέρνηση είναι τέτοιοι που υποδηλώνουν για άλλη μια φορά τη μεθοδολογική του αντίληψη : «*Θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι η κυβέρνηση δεν πρέπει να καταπατεί το δικαίωμα της ιδιοκτησίας αν θέλει να είναι εγγυητής της πολιτικής ελευθερίας των πολιτών της, επειδή οι πολίτες πρέπει να μένουν ανεξάρτητοι από τον έλεγχό της»^{11[25]}. Η θέση του Downs στο σημείο αυτό θα μπορούσε να τύχει της υποστήριξης ενός ευρύτερου φάσματος μεθοδολογικών προσεγγίσεων στο βαθμό που αναφέρεται τόσο στην κλασική πολιτική οικονομία όσο και στη Μαρξική αντίληψη ως πρόβλημα διανομής των αποτελεσμάτων της εργασιακής παραγωγικής δραστηριότητας. Όμως κλείνει το μεθοδολογικό του κύκλο με την ένταξη σ' αυτόν του περιορισμού της κυβερνητικής παρέμβασης συνολικά επί της ατομικής ιδιοκτησίας ακόμη και των μέσων παραγωγής : «*Θα δεχτούμε ότι η κυβέρνηση δεν μπορεί να καταργήσει ούτε αυτό το είδος ατομικής ιδιοκτησίας ούτε και την ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, αν θέλει να υπάρχει πολιτική ελευθερία. Επομένως η οικονομική δύναμη της κυβέρνησης έχει κάποια όρια»^{12[26]}. Η θέση αυτή που τίθεται σε υποσημείωση έρχεται σε τέλεια αντίθεση με τη θέση για την οικονομική δύναμη της κυβέρνησης που διατυπώνει στο κυρίως κείμενο : «*Από οικονομική άποψη όμως δεν υπάρχουν περιορισμοί στην εξουσία της. Μπορεί να εθνικοποιήσει τα πάντα ή να αποδώσει ό,τι θέλει στους ιδιώτες ή, τέλος, να επιλέξει οποιοδήποτε σημείο θέλει ανάμεσα στα δύο αυτά όρια. Μπορεί να επιβάλει όποιους φόρους θέλει και να πραγματοποιήσει όποιες δημόσιες δαπάνες επιθυμεί. Ο μόνος περιορισμός που επιβάλλεται στην κυβέρνηση είναι η διατήρηση της πολιτικής ελευθερίας»^{13[27]}. Η αντίθεση είναι φανερό τόσο από άποψη μεθοδολογική όσο και από άποψη ουσιαστική. Από άποψη μεθοδολογική πρόκειται για αντίθεση γιατί συγχέει την πολιτική ελευθερία με την οικονομική ελευθερία, στο βαθμό που η πρώτη στα πλαίσια του υποδείγματος του ίδιου του Downs αφορά τόσο το σύνολο των πολιτών όσο και αυτούς που αγωνίζονται για την κυβερνητική εξουσία άρα δικαιούνται να έχουν όλα τα πολιτικά μέσα του υποδείγματος στη διάθεσή τους και η δεύτερη είναι ζήτημα πολιτικής θεωρίας***

^{10[24]} Ibid σ. 28.

^{11[25]} Ibid σ. 30, υποσημ.9.

^{12[26]} Ibid σ. 31, υποσημ.9 .

^{13[27]} Ibid σ. 30

και πρακτικής άρα αφορά τα προς επιλογήν πολιτικά προγράμματα κυβέρνησης και κομμάτων τα οποία τίθενται υπόψη των «ορθολογικών υποκειμένων», δηλ. των ψηφοφόρων.

Ο Downs θεωρεί ότι το υπόδειγμά του είναι πρωτότυπο γιατί οι ως τότε μελέτες για τη διακυβέρνηση αφορούσαν, κατ' αυτόν, μόνο επί μέρους πλευρές της και ήταν από μεθοδολογικής σκοπιάς *κανονιστικές*, ενώ τη δική του θεωρία τη χαρακτηρίζει *κανονιστική-θετική*, γιατί προσπαθεί να περιγράψει αυτό που *θα γίνει* στην περίπτωση που εκπληρώνονται κάποιες βασικές προϋποθέσεις και ισχύουν συγκεκριμένες συνθήκες και όχι *τι θα έπρεπε να γίνει εν γένει* ^{14[28]}. Μέσα στα πλαίσια της λογικής του δεν χωρούν δύο διαφορετικές λογικές στις οποίες ο ίδιος ασκεί κριτική : η *οργανισμική* που θεωρεί ως ξεχωριστό πρόσωπο με δικές του ανάγκες το κράτος και η *ατομικιστική*, όπως την αποκαλεί, που δεν λαμβάνει υπόψη τις οποιοσδήποτε συμμαχίες τις οποίες συνάπτουν τα άτομα στην καθημερινή τους ζωή ^{15[29]}.

2) Τα κύρια σημεία της θεωρίας του Downs

Η εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση για την ανάπτυξη μιας πολιτικής θεωρίας είναι η προσπάθεια για έναν όσο το δυνατόν περιεκτικότερο ορισμό του θεωρούμενου επιστημονικού αντικειμένου. Ο Downs αναφέρεται στον ορισμό των R. Dahl και C. Lindblom τη γενική σύνοψη του οποίου και παραθέτει ^{16[30]} : «*οι κυβερνήσεις είναι οργανισμοί που έχουν ικανοποιητικό μονοπωλιακό έλεγχο για να επιβάλουν μια πειθαρχημένη διευθέτηση των διαφωνιών με τους άλλους οργανισμούς στο πεδίο της δραστηριότητάς τους(...)* όποιος ελέγχει την κυβέρνηση έχει συνήθως και τον "τελευταίο λόγο" για το ζήτημα αυτό. Όποιος ελέγχει την κυβέρνηση μπορεί να επιβάλει αποφάσεις πάνω στους άλλους οργανισμούς στο πεδίο δραστηριότητας της κυβέρνησης». Ο Downs τονίζει επίσης ότι δεν τον ενδιαφέρει το διφορούμενο του παραπάνω ορισμού αλλά το γεγονός πως «*κατορθώνει να διαφοροποιήσει την κυβέρνηση από τους άλλους κοινωνικούς φορείς χωρίς να περιγράψει ακριβώς τις εξουσίες της*» ^{17[31]}. Η κυβέρνηση στον ορισμό αυτό θεωρείται ως άτομο με "πραγματικά ευρύτατες εξουσίες", δηλαδή μονοπωλιακές. Παραπέμπει ουσιαστικά στο Max Weber που θεωρείται ως ο χαρακτηριστικότερος εκπρόσωπος της ιντιβιντουαλιστικής (ατομιστικής) μεθοδολογίας και αντιλαμβάνεται το κράτος και την κυβέρνηση ως το φορέα εκείνο που κατέχει το μονοπώλιο της βίας στα όρια μιας επικράτειας ^{18[32]}. Τι κάνει η

^{14[28]} Ibid σ. 33.

^{15[29]} Ibid σ.σ.34-6 Αναφέρεται σε απόψεις που διατύπωσαν οι James Buchanan, Julius Margolis και Paul Samuelson και στις οποίες δεν μπορούμε στα πλαίσια της παρούσας εργασίας να αναφερθούμε. Αναλόγως επικρίνει και την έννοια της "συνάρτησης κοινωνικής ευημερίας" του A.Bergson, προσθέτοντας και την κριτική του K.Arrow που θεωρεί τη συνάρτηση ως άτοπη στο βαθμό που σε κάθε άτομο αντιστοιχούν το λιγότερο δυο διαφορετικές αντιδράσεις σε δυο διαφορετικές τουλάχιστον καταστάσεις με συνέπεια να χρειάζεται επιβολή κάποιων σε κάποιους άλλους για να καταστεί δυνατή η συνάρτηση (ibid, σ.σ. 37-9).

^{16[30]} Παραπέμπει ο ίδιος σε : Dahl A. Robert & Lindblom E. Charles, (1953), *Politics, Economics and Welfare*, N.Y., Harper & Brothers, σ.42.

^{17[31]} Ibid, σ.43.

^{18[32]} «*Η πολιτική οργάνωση (οργανωμένη ομάδα) είναι μια οργανωμένη ομάδα εξουσίας τότε και τόσο, όσο την ύπαρξή της και την ισχύ των διατάξεων της έννομης τάξης της εγγυώνται συνεχώς το διοικητικό επιτελείο της, μέσα σε μια ορισμένη γεωγραφική περιοχή, με εφαρμογή και απειλή*

κυβέρνηση ; Ποιος ο ρόλος της στην κατανομή της εργασίας ; Δεν προσδιορίζονται οι όποιες απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά από κανονιστικές θεωρίες, γι' αυτό ο Downs περιορίζεται στο να αφήνει περιθώρια στην κυβέρνηση να "κάνει ό,τι θέλει" εντός συνταγματικών πλαισίων. Τονίζει όμως δυο βασικές πλευρές της που την εξειδικεύουν και την ξεχωρίζουν από άλλους αποκεντρωμένους φορείς εξουσίας : «(1) η κυβέρνηση είναι ένας ιδιαίτερος και μοναδικός κοινωνικός φορέας και (2) έχει ένα συγκεκριμένο έργο στον καταμερισμό της εργασίας»^{19[33]}. Σύμφωνα με την παράθεση των βασικών χαρακτηριστικών του δημοκρατικού κοινοβουλευτικού συστήματος όπως το περιγράφει ο Downs^{20[34]} συνάγεται ότι αυτός που είναι ο κύριος σκοπός της γενικής ψηφοφορίας είναι η επιλογή κυβέρνησης. Γι' αυτό το κριτήριο της ορθολογικότητας της επιλογής ενός ψηφοφόρου είναι αν έχει καταφέρει να παίξει αποτελεσματικά αυτό το ρόλο που το δημοκρατικό κοινοβουλευτικό σύστημα του αναθέτει. Προϋπόθεση, σύμφωνα με τα παραπάνω χαρακτηριστικά ο ψηφοφόρος πρέπει να είναι πνευματικά υγιής^{21[35]}. Την ένταξή τους στον κρατικό μηχανισμό φέρονται να διεκδικούν με νόμιμο τρόπο κόμματα και συνασπισμοί κομμάτων μέσα από το εκλογικό σύστημα. Ουσιαστικά διεκδικούν την εξουσία χάριν της εξουσίας. Τι είναι το κόμμα ; Είναι κι αυτό στην ουσία ένας συνασπισμός ατόμων που μέσα από εσωτερικές διαδικασίες επιλέγουν άτομα που θα αποτελέσουν την ηγεσία του η οποία θα διεκδικήσει την εκλογή της στον κρατικό μηχανισμό μέσα από τις γενικές και τοπικές εκλογές για λογαριασμό των μελών της. Όμως οι αποφάσεις του κόμματος μπορεί να αμφισβητούνται από κάποια μέλη, επομένως οι αποφάσεις δεν είναι και τόσο απόλυτες παρά συμβιβαστικές των εσωτερικών διαφορετικών απόψεων και κυρίως λαμβάνονται στα πλαίσια της ηγετικής ομάδας, άρα διεξάγεται και εσωτερικός πολιτικός αγώνας για την εσωτερική κομματική εξουσία. Το ξεπέραςμα των αντιφάσεων που προαναφέρθηκαν ξεπερνιέται με τη θεώρηση του κόμματος ως ενιαίου πολιτικού προσώπου, άρα ατόμου που ανταγωνίζεται με άλλα κόμματα-άτομα για την εξουσία. Στην αφαιρετική από την πραγματικότητα μεθοδολογική διαδικασία που ακολουθεί ο Downs προστίθενται και άλλες τρεις αφαιρέσεις ή επιφυλάξεις : της κρατικής γραφειοκρατίας που είναι μικρή σε μέγεθος και αποτελείται μόνο από μέλη του κυβερνητικού κόμματος, της εσωκομματικής πάλης που σημαίνει σχετικοποίηση του ιδεοτυπικού χαρακτήρα του κόμματος ως ενιαίου προσώπου

φυσικού καταναγκασμού. Το κράτος είναι μια πολιτική αναγκαστική οργάνωση (Anstaltsbetrieb) εάν και εφόσον το διοικητικό επιτελείο του αξιώνει αποτελεσματικά το νόμιμο μονοπώλιο φυσικού εξαναγκασμού, για την εφαρμογή των διατάξεων της έννομης τάξης της. Μια κοινωνική σχέση και ιδιαίτερα μια συμπεριφορά οργανωμένης ομάδας είναι τότε και τόσο "πολιτικά προσανατολισμένη", όσο επιδιώκει την επίδραση της ηγεσίας μιας πολιτικής οργάνωσης (οργανωμένη ομάδα), ιδιαίτερα την ιδιοποίηση ή την απαλλοτρίωση ή την αναδιανομή ή τη μεταβίβαση των κυβερνητικών εξουσιών». Βλ. Weber Max, 1983, ο.ε.π., σελ. 320. Όσον αφορά τις λέξεις που περιγράφουν καταστάσεις έλλογες ή άλογες χρειάζεται κατά τον Weber η απομάκρυνση από την πραγματικότητα για να την κατανοήσουμε και να χρησιμοποιήσουμε τη μέθοδο που επινοεί : «Για να δώσει ένα σαφές νόημα σ' αυτές τις λέξεις, είναι αναγκαίο η κοινωνιολογία να διαμορφώσει "καθαρούς" (ιδεατούς) τύπους αντιστοιχών μορφών συμπεριφοράς, οι οποίοι σε κάθε περίπτωση παρουσιάζουν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό την πληρέστερη προσέγγιση του πιο πρόσφορου νοήματος» *ibid*, σελ.247.

^{19[33]} Βλ. Downs, 1990, ο.ε.π., σελ.44

^{20[34]} *Ibid*, σελ.46.

^{21[35]} Στο σημείο αυτό ο Downs καταγράφει βασική διάταξη δημοκρατικών συνταγμάτων χωρίς όμως να στέκεται κριτικά απέναντι σ' αυτήν στο βαθμό που δεν προσδιορίζει κριτήρια διάκρισης του πνευματικά υγιούς πολίτη. Αφήνει να εννοηθεί ότι ως πνευματικά υγιής ο πολίτης οφείλει να λειτουργήσει ορθολογικά βάσει της ανάλυσης που κάνει στις επόμενες σελίδες του έργου του.

και, τέλος, της "μοναδικής αρμοδιότητας" των κομμάτων, των *μεμονωμένων* πολιτών και των ομάδων συμφερόντων να λαμβάνουν αποφάσεις. Αξίωμα που διέπει την απάντηση στο ερώτημα για το ποιος παίρνει τις αποφάσεις : είναι το *αξίωμα του προσωπικού συμφέροντος* όπως διατυπώθηκε από τον John Calhoun^{22[36]} του *ορθολογικού και ατομιστή* ανθρώπου.

Τα κόμματα-επιχειρηματίες λοιπόν ενδιαφέρονται απλώς και μόνο για την κατάκτηση της εξουσίας και γι' αυτό το λόγο προτείνουν μια δέσμη προγραμμάτων στους ψηφοφόρους-καταναλωτές που επιδιώκουν να επιλέξουν εκείνο το κόμμα που θα τους ικανοποιήσει αυτά που οι ίδιοι θεωρούν ανάγκες τους. Οι υποθέσεις του Downs αφορούν ιδιαίτερα τα δικομματικά μοντέλα αλλά και τα πολυκομματικά σε ένα βαθμό. Προϋπόθεση και για τις δύο περιπτώσεις και ιδιαίτερα για την πρώτη είναι ότι τα κόμματα είναι άριστα πληροφορημένα για τις προθέσεις των ψηφοφόρων και ότι οι ψηφοφόροι από την πλευρά τους είναι άριστα πληροφορημένοι για δύο ζητήματα : πρώτον για την πολιτική που εφάρμοσε στο πρόσφατο παρελθόν το κυβερνητικό κόμμα και την πολιτική που εφαρμόζει στην τρέχουσα φάση και δεύτερον για την προοπτική των αντιπολιτευομένων κομμάτων και των προτάσεων του προγράμματός τους στην περίπτωσης ανάδειξής τους στην κυβέρνηση. Στα πλαίσια αυτά η υπόθεση του συγγραφέα είναι ότι αν η κυβέρνηση υποχρεωθεί εκ των πραγμάτων να πάρει θέση σε κάθε θέμα προλαβαίνοντας την έκφραση θέσης της αντιπολίτευσης κινδυνεύει να ηττηθεί στις εκλογές που έρχονται. Ο στόχος του κυβερνώντος κόμματος θα πρέπει να είναι, κατά το συγγραφέα, να λάβει θέση στα ζητήματα αυτά που αγγίζουν την πλειοψηφία των ψηφοφόρων και μάλιστα να συμφωνεί μαζί τους ως προς το "δια ταύτα", δηλαδή την δέουσα λύση στο πρόβλημα^{23[37]}. Επίσης δεν είναι σίγουρο το κατά πόσον είναι προς το συμφέρον του κυβερνώντος κόμματος απλώς και μόνο το να συμπαραταχτεί με την πλειοψηφία του σώματος των ψηφοφόρων. Εάν το κυρίαρχο κόμμα της αντιπολίτευσης ή συνασπισμός κομμάτων μπορέσει να συσπειρώσει τις διάφορες μειονότητες που από μόνες τους μειοψηφούν στο θέμα των διαφορετικών προτάσεων επίλυσης προβλημάτων και δημιουργήσει ένα ρεύμα "ουράνιου τόξου" τότε αυξάνουν οι πιθανότητες να υπερκεράσει την ομοιογενή πλειοψηφία του κυβερνώντος κόμματος^{24[38]}. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει τα θέματα που θέτει στον εκλογικό

^{22[36]} «*Η βαθύτερη ουσία της φύσης μας, που μας κάνει να αισθανόμαστε πιο έντονα εκείνο που μας επηρεάζει έμμεσα, δηλ. μέσα από άλλους, μας οδηγεί αναγκαστικά σε σύγκρουση με τους άλλους ανθρώπους. Κάθε άτομο δίνει μεγαλύτερη σημασία στη δική του ασφάλεια ή ευτυχία παρά στην ασφάλεια ή την ευτυχία των άλλων : και όταν τα δύο αυτά έρχονται σε αντίθεση, είναι έτοιμος να θυσιάσει τα συμφέροντα των άλλων χάρη των δικών του συμφερόντων*» *ibid*, σελ.50. Ο συγγραφέας παραπέμπει στο : Calhoun C. John, (1954), «*Disquisition on Government*» in Katz, Cartwright & Lee, *Public Opinion and Propaganda*, N.Y., The Dryden Press.

^{23[37]} Ο Downs αναλύει επί μακρόν και με κάπως περίπλοκο τρόπο, εντάσσοντας και μαθηματικές συναρτήσεις στη διαπραγμάτευση του θεματός του, τα ζητήματα της λογικής της λήψης των κυβερνητικών αποφάσεων, γι' αυτό χρειάζεται ο αναγνώστης να διαβάσει λεπτομερώς το σχετικό κεφάλαιο των σελίδων 82-113

^{24[38]} Η περίπτωση αυτή είναι κατά τη γνώμη μου αυτή του Δημοκρατικού Κόμματος των ΗΠΑ στις προεδρικές εκλογές του 1992. Στο εσωτερικό του ήδη από το 1984 είχε συγκροτηθεί και ο ομώνυμος συνασπισμός μειονοτήτων, φεμινιστικών και περιβαλλοντικών ομάδων που σε συνδυασμό και με τις εργατικές ενώσεις κατάφεραν να συσπειρώσουν μεγάλο μέρος των αντίστοιχων τμημάτων του εκλογικού σώματος κινητοποιούμενα εναντίον της συμπαγούς αλλά ολοένα και μειούμενης ως ποσοστό του συνολικού εκλογικού σώματος λευκής, προτεσταντικής κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας. Λεπτομέρειες επί αυτού του ζητήματος βλ. Diggins P. John, 1992, ο.ε.π., σ.σ.342-383

ανταγωνισμό ένα μεγάλο τμήμα των μειονοτήτων να είναι πιο σημαντικό από αυτά στα οποία συμφωνεί η πλειοψηφία και να θεωρείται τέτοιο ακόμη και από τμήμα της πλειοψηφίας^{25[39]}.

Ο Downs ενδιαφέρεται να δείξει πώς συμπεριφέρονται και πώς θα έπρεπε να συμπεριφέρονται οι ψηφοφόροι και τα κόμματα σε συνθήκες αβεβαιότητας, πώς δηλαδή, με άλλα λόγια, το ορθολογικό υποκείμενο στην αβέβαιη εκλογική αγορά θα μπορέσει να επιβεβαιώσει την ιδιότητά του αυτή ως ορθολογικού υποκειμένου. Την ένταση της αβεβαιότητας εκφράζει ο δείκτης του βαθμού ή επιπέδου *εμπιστοσύνης* του υποκειμένου που παίρνει την απόφαση στην ίδια την ικανότητά του να παίρνει σωστές αποφάσεις^{26[40]}. Προϋπόθεση που θέτει ο συγγραφέας για τη λήψη της απόφασης με όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βαθμό εμπιστοσύνης είναι το υποκείμενο να είναι *λογικό*, να *γνωρίζει* τις *συναρτήσεις* και να έχει στη διάθεσή του τις *πληροφορίες*, ήτοι να συγκεντρώνει στο πρόσωπό του : τη δεξιότητα των διαδικασιών της λογικής σκέψης και των αρχών της αιτιώδους ανάλυσης^{27[41]}, τη γνώση των βασικών παραγόντων-μεταβλητών που σχετίζονται με κάποιο πεδίο δραστηριότητας^{28[42]} και των δεδομένων εκείνων που αφορούν τις τρέχουσες εξελίξεις και επηρεάζουν τις μεταβλητές που αποτελούν αντικείμενο της συναρτησιακής γνώσης^{29[43]}.

Οι τύποι της αβεβαιότητας που συναντώνται από τα υποκείμενα του υποδείγματος του Downs έχουν να κάνουν από τη μια με την άγνοια των ψηφοφόρων πολλές φορές των πράξεων, των τρεχουσών και των μελλοντικών, των κυβερνήσεων και συχνά με την επίπτωση των ενεργειών τους στο εισόδημά τους (εισόδημα με μια ευρεία έννοια) και από την άλλη με την άγνοια των κυβερνητικών κομμάτων των επιπτώσεων των ενεργειών τους σε πολλές ομάδες ψηφοφόρων και στα εισοδήματά τους και το πώς σκέφτονται να αντιδράσουν στην περίπτωση θετικής ή αρνητικής επίδρασης όταν έρθει η ώρα των εκλογών καθώς και των κινήσεων των πολιτικών κομμάτων της αντιπολίτευσης.

Το επόμενο ερώτημα που απασχολεί το συγγραφέα είναι το πώς η αβεβαιότητα επηρεάζει τις κυβερνητικές αποφάσεις^{30[44]}. Οι εκτιμήσεις του είναι οι ακόλουθες : Πρώτον, ότι πολιτική ηγεσία μπορεί να υπάρξει μόνο στις περιπτώσεις εκείνες που επικρατεί η αβεβαιότητα ' δεύτερον, ότι κάποια κυβέρνηση που διαπιστώνει δυσκολία στην καταγραφή των απόψεων των ψηφοφόρων οδηγείται, αν εμφορείται από δημοκρατικές αρχές και θέλει να τις κάνει πράξη, σε αποκέντρωση της εξουσία ανεξάρτητα από το βαθμό

^{25[39]} Η νίκη του Δημοκρατικού Κόμματος κατέστη οριστικά προβλέψιμη το 1992 στο βαθμό που και τμήματα της λευκής, προτεσταντικής πλειοψηφίας αποσπάστηκαν από τη δεξαμενή άντλησης ψηφοφόρων του Ρεπουμπλικανικού κόμματος τόσο από το κόμμα των Δημοκρατικών όσο και, κυρίως, του κόμματος του Ross Perot στη φάση εκείνη.

^{26[40]} Βλ. Downs A., 1990, ο.ε.π. σ.σ.117-119.

^{27[41]} Ibid, σ.119 όπου ο Downs θεωρεί ότι όλοι οι άνθρωποι είναι εκ φύσεως προικισμένοι με την ικανότητα της λογικής ανάλυσης.

^{28[42]} Ibid, σ.119. Ο Downs θεωρεί ότι η γνώση των συναρτήσεων είναι πιο ειδική από τη λογική ικανότητα και δεν είναι κοινή σ' όλο το ανθρώπινο γένος.

^{29[43]} Ibid, σ.120. Ο παράγοντας κόστος υπεισέρχεται εδώ. Η άγνοια είναι μεγαλύτερο κόστος από την έλλειψη πληροφοριών, η πρώτη καλύπτεται με την παιδεία που απαιτεί έξοδα οι δε δεύτερες με την απόκτηση πρόσβασης σ' αυτές που είναι φτηνότερη αν έχει εξασφαλιστεί η προϋπόθεση της παιδείας.

^{30[44]} Θέμα για το οποίο αφιερώνει αρκετές σελίδες σχετικά με τη βαρύτητά του σ.σ.123-41.

που της το επιτρέπει το σύνταγμα ³¹ τρίτον, ότι είναι ανορθολογική η σκέψη μιας κυβέρνησης αν πιστεύει ότι πρέπει να αντιμετωπίζονται οι ψηφοφόροι ως πολιτικά ίσοι στο βαθμό που κυριαρχεί η αβεβαιότητα και τέταρτον, ότι πρέπει να γνωρίζει πώς να διακρίνει τους ψηφοφόρους σε πολιτικά ενεργούς αγκιτάτορες, σε πολιτικά αδιάφορους, παθητικούς, συγχυσμένους και, κυρίως, να μπορεί να αντιληφθεί πότε ένας ψηφοφόρος είναι εν δυνάμει αμφισβητίας του κατεστημένου πολιτικού κινήματος συνολικά και, συνεπώς, να γνωρίζει τις προθέσεις του σε σχέση με τις τελικές του επιλογές (ρήξη ή επιλογή του μη χειρόνος ως βέλτιστου). Σημαντικό ρόλο στη λήψη της απόφασης επιλογής κόμματος προς ψήφιση διαδραματίζουν τα *κατώφλια αντιληπτικότητας* ή *κατώφλι της διαφοράς κομμάτων* ^{31[45]}. Αφορά κυρίως τις περιπτώσεις εκείνες των ψηφοφόρων που μόνο με μια μεγάλη μεταβολή συνθηκών αποφασίζουν να επανεξετάσουν ή/ και να μεταβάλουν την ως τώρα κομματική τους προτίμηση. Αφορά επίσης και εκείνους τους ψηφοφόρους που είναι παθητικοί ή αμήχανοι είτε λόγω του όγκου των πληροφοριών που διαθέτουν και πείθονται για την αλλαγή της στάσης τους είτε, παρ' όλ' αυτά, δεν έχουν την απαιτούμενη βεβαιότητα για την επιλογή τους.

ρόλος της ηγεσίας είναι καθοριστικός σε έναν αβέβαιο κόσμο. Ηγεσία είναι, κατά το συγγραφέα, «η ικανότητα να επηρεάζουμε τους ψηφοφόρους να υιοθετούν ορισμένες απόψεις και να τις δέχονται σαν θέσεις που εκφράζουν τη δική τους θέληση» ^{32[46]}. Γιατί οι ηγέτες καθοδηγούν τα πλήθη των ψηφοφόρων στην επιλογή των πολιτικών που είναι πιο επωφελείς για τον καθένα από τους ψηφοφόρους ; Εδώ ο Downs αποφασίζει να διευκρινίσει ότι ενώ οι ηγέτες υποκινούνται από την επιθυμία του να βελτιώσουν τις κοινωνικές τους θέσεις, μια άποψη που υποκρύπτει τον εγωισμό των πολιτικών, εν τούτοις θεωρεί ότι στο υπόδειγμα χρησιμοποιείται η φράση περί επιθυμίας βελτίωσης της κοινωνικής θέσης ως ευρύτερη έννοια που εμπεριέχει και στοιχεία μεγαλύτερης αυτοθυσίας ^{33[47]}.

Τα κόμματα εκπονούν πολιτικά προγράμματα και οι ηγεσίες τους κάνουν το παν μέσα στα τυπικά πλαίσια να πείσουν τους ψηφοφόρους, και όλους αν είναι δυνατόν, να αποδεχτούν τα προγράμματα ως τις λύσεις των προβλημάτων τους. Ταυτόχρονα έχουν ενεργοποιηθεί και οι ομάδες συμφερόντων για να πιέσουν τις κυβερνήσεις ως επί το πλείστον να υιοθετήσουν πολιτικές ευνοϊκές προς τα συμφέροντά τους. Οι ομάδες συμφερόντων παρουσιάζονται, ως εκ τούτου, ως αντιπρόσωποι της κοινής γνώμης που τη διαμεσολαβούν σε κυβέρνηση και κόμματα. Στο σημείο αυτό ο Downs παρομοιάζει τους ηγέτες των ομάδων συμφερόντων ως *αγοραστές έννοιας* που την ανταλλάσσουν με ψήφους ^{34[48]}. Έτσι οι ομάδες συμφερόντων καθώς και τα αποκεντρωμένα κυβερνητικά όργανα μπορούν να

^{31[45]} Ibid, σ.σ.75 και 128-9.

^{32[46]} Ibid, σελ.130.

^{33[47]} Ibid, σελ.131.

^{34[48]} Ibid. σελ.140. Ένα καλό παράδειγμα είναι αυτό της Greenpeace της μαζικότερης ομάδας πίεσης στο περιβαλλοντικό κίνημα. Ενώ τα μέλη της ηγεσίας της αποφεύγουν να πάρουν θέση υπέρ κάποιου κόμματος, εν τούτοις, εμμέσως με τον τρόπο τον οποίο ασκούν την πίεσή τους πάνω στις κυβερνήσεις συμβάλλουν στην ψήφιση ή καταψήφιση κάποιου κυβερνητικού συνήθως κόμματος.

παίζουν το ρόλο του ενημερωτικού συμβούλου της κυβερνητικής εξουσίας για τις διαθέσεις των ψηφοφόρων.

Σημαντικό ρόλο παίζουν οι ιδεολογίες^{35[49]} κατά τον Downs στην επιλογή που κάνει ο ψηφοφόρος από "οικονομική" τουλάχιστον σκοπιά. Οι ιδεολογίες έχοντας περιβάλλει το νου του ψηφοφόρου με ένα πέπλο που του δείχνει τη μέλλουσα καλή κοινωνία τον γλιτώνουν από το κόστος της συλλογής πληροφοριών για την ενημέρωσή του και, συνεπώς, δεν του δημιουργείται πρόβλημα συνειδησιακό αν έπραξε σωστά ή όχι. Με άλλα λόγια, ο ιδεολογικά προσανατολισμένος ψηφοφόρος είναι και ο πιο οικονομικός από τους συνειδητούς ψηφοφόρους. Τα κόμματα από τη μεριά τους χρησιμοποιούν τις ιδεολογίες για να μειώσουν και αυτά το κόστος και τον χρόνο πληροφόρησής τους για τις επιλογές των ψηφοφόρων. Προϋπόθεση είναι η ύπαρξη πολλών ιδεολογικών συστημάτων που ανταγωνίζονται μεταξύ τους χωρίς κάποιο να επικρατεί κατά κράτος, γιατί τότε δημιουργούνται συνθήκες τέτοιες που οδηγούν τις άλλες ιδεολογίες στην αναπροσαρμογή τους ώστε να ταιριάζουν με τη γενική φυσιογνωμία της κυρίαρχης ιδεολογίας και να έχουν μειωθεί τόσο ώστε οι διαφορές να έχουν γίνει ανεπαίσθητες. Ένας εκ των ων ουκ άνευ όρος για να ενταχθεί στο υπόδειγμα του Downs η έννοια της ιδεολογίας είναι να είναι τα κόμματα σε γενικές γραμμές συνεπή στην πράξη σε αναφορά με την ιδεολογική τους κατεύθυνση, ειδάλλως χάνει το νόημά της η ορθολογική ψήφος στο βαθμό που ο ψηφοφόρος αντιμετωπίζει την καταστροφή ουσιαστικά του λογικού του πλαισίου αναφοράς όταν άλλο κόμμα ψηφίζει και άλλη πολιτική εφαρμόζεται χωρίς να έχουν αλλάξει οι συνθήκες που επέβαλαν την επιλογή αυτού του κόμματος. Αντιθέτως, επειδή μια ιδεολογία είναι βαθιά ριζωμένη δεν είναι ορθολογική η ψήφος σ' αυτό το κόμμα όταν δεν καταφέρνει να τροποποιήσει ορισμένες από τις συνιστώσες την ιδεολογία ιδέες όταν το επιβάλλουν οι συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες, γιατί ο ψηφοφόρος αντιλαμβάνεται εύκολα την υστέρησή του που έχει συνέπειες για την εισοδηματική του υπόσταση με την ευρεία έννοια. Το κόμμα πρέπει να καταβάλει ένα κόστος σε ψήφους στην περίπτωση αυτή. Η άλλη περίπτωση είναι αυτή που το κόμμα έχει νικήσει στις εκλογές και ταλαντεύεται ανάμεσα στην ιδεολογική καθαρότητα και στο τίμημα της νίκης που είναι η λήψη υπόψη όλων των νέων παραγόντων που προκύπτουν.

Πώς όμως όταν τροποποιούνται κεντρικά στοιχεία των ιδεολογιών των βασικότερων κομμάτων φτάνουμε στο σημείο να μιλάμε για σύγκλιση ιδεολογιών και προγραμμάτων ; Στο δικομματικό δημοκρατικό σύστημα η σύγκλιση των ιδεολογιών των κομμάτων αυτών είναι εκ των ων ουκ άνευ όρων για τη σταθερότητα του συστήματος, πρέπει, δηλαδή, οι ψηφοφόροι να εντοπίζουν βασικά κοινά σημεία στα κομματικά προγράμματα και να τα αποδέχονται ως κοινές βασικές αρχές συγκρότησης και λειτουργίας του κομματικού συστήματος μέσα στο γενικότερο πολιτικό και οικονομικό σύμπαν. Αντίθετα στα πολυκομματικά συστήματα υπάρχει μεγαλύτερη ιδεολογική και πολιτική απόκλιση των κομμάτων που θα λειτουργούν σε ένα σχετικά ισορροπημένο πολιτικό σύστημα όταν είναι ισοδιανεμημένες οι ιδεολογίες στους ψηφοφόρους. Τίθεται βέβαια ένα νέο ερώτημα τώρα.

^{35[49]} Για λεπτομέρειες επί του ζητήματος της ιδεολογίας ως μέσου απόκτησης ψήφων ibid σ.σ.141-64.

Πώς μπορούν να προκύψουν νέα κόμματα και μάλιστα να επιτύχουν την συγκέντρωση ικανού αριθμού ψηφοφόρων ώστε να πρωταγωνιστήσουν στην πολιτική αρένα ; Ο Downs απαντάει επικαλούμενος κριτικά το σχήμα «χωροθετικής αναλογίας» του Harold Hotelling που εμπλούτισε και ανέπτυξε αργότερα ο Arthur Smithies^{36[50]}. Η ίδρυση νέων κομμάτων θα έχει ευτυχές αποτέλεσμα στην περίπτωση που ένας μεγάλος αριθμός ψηφοφόρων αλλάζει ιδεολογικές κατευθύνσεις, μετακινείται δηλαδή έντονα το σημείο τομής των αξόνων των κλιμάκων από αριστερά προς τα δεξιά και αντιστρόφως, όταν, με άλλα λόγια, παρουσιάζεται αλλαγή στη "δομή των πολιτικών ευκαιριών"^{37[51]}.

Μέχρι τώρα η αναφορά γινόταν σε ένα δικομματικό σύστημα ανεξάρτητα από το εκλογικό σύστημα που βοηθάει την εμπέδωση του δικομματισμού^{38[52]}. Συνήθως δεν καταφέρνει σε ένα πολυκομματικό σύστημα, με τη βοήθεια της αναλογικής κατανομής των εδρών, να επιτύχει την απόλυτη πλειοψηφία και να σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Η πιο συνηθισμένη λύση στο πρόβλημα που ανακύπτει είναι η κυβέρνηση συνασπισμού κομμάτων και δεύτερη στη σειρά η λύση της κυβέρνησης μειοψηφίας. Ο ορθολογικός ψηφοφόρος σταθμίζει τον παράγοντα αυτό και εικάζει ποιος συνασπισμός κομμάτων είναι πιο πιθανό να συγκροτηθεί σε κυβερνητική πλειοψηφία και ποια κόμματα οι άλλοι ψηφοφόροι πρόκειται να ενισχύσουν δια της ψήφου τους. Στο πλαίσιο αυτό η ψήφος κατευθύνεται περισσότερο προς το συνασπισμό παρά στο ίδιο το κόμμα^{39[53]}. Από την πλευρά των κομμάτων του κυβερνητικού συνασπισμού υπάρχει συνήθως δυσκολία να πειστούν όλοι οι ψηφοφόροι για την αναγκαιότητα του συγκεκριμένου συνασπισμού. Η

^{36[50]} Ο Downs παραπέμπει στα εξής κείμενα : Hotelling Harold, (1929), «Stabilities in Competition», *Economic Journal*, XXXIX, σ.σ.41-57 και Smithies Arthur, (1941), «Optimum Location in Spatial Competition», *Journal of Political Economy*, XLIX, σ.σ.423-439. Το σχήμα του Modelling εκφράζει με μαθηματικό παραστατικό τρόπο τη σύγκλιση στο κέντρο παρομοιάζοντας τα δύο κόμματα του δικομματικού συστήματος ως δύο παντοπωλεία που ανοίγουν στη μέση της main street μιας αμερικανικής μεσαίας ή μικρής πόλης και τα οποία ολοένα και περισσότερο μοιάζουν ως προς τα προϊόντα, την εξυπηρέτηση και τις τιμές. Κανείς δεν κερδίζει ιδιαίτερα σε βάρος του ανταγωνιστή του παρεκτός και αν κάποιος από τους τρεις παράγοντες αλλάξει ή το marketing και το promotion των προϊόντων αλλάξει μέσα από τις διαδικασίες εργασιών του ίδιου του παντοπωλείου και όχι εξωγενώς, δηλαδή από τις εταιρίες παραγωγής γιατί στην περίπτωση αυτή θα επωφεληθεί και ο ανταγωνιστής. Στα καθ' ημάς το παντοπωλείο εκείνη την εποχή ήταν το μπακάλικο εξ ου και η αντίστοιχη ειρωνεία προς τους κομματάρχες-πάτρωνες. Σήμερα μπορούμε να μιλάμε για κόμματα-super markets με την ίδια ακριβώς έννοια : προσφέρουν πανομοιότυπα προϊόντα σε τιμή ευκαιρίας και τα δυο, με την ίδια εξυπηρέτηση και τιμές. Διαφέρουν ενδεχομένως στο marketing και στο promotion που, και εδώ διαφέρουν σε σχέση με το παρελθόν στο βαθμό που ακόμη και αυτές οι δύο διαδικασίες δεν είναι ενδογενώς σχεδιασμένες αλλά παραχωρούνται στον επιχειρηματικό τομέα. Όλ' αυτά βέβαια υπό την οπτική των Hotelling και Smithies πάντοτε. Βλ. Downs A., 1990, ο.ε.π. σ.σ.166-81.

^{37[51]} Η περίπτωση του Πράσινου Κόμματος της ΟΔΓερμανίας είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση νέου κόμματος που εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο τη μεταβολή της δομής των πολιτικών ευκαιριών κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970-80 και αργότερα για όσο χρονικό διάστημα το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας (SPD) μετακινούμενο προς το κέντρο άφηνε χώρο για νέες αριστερές δυνάμεις που, μετά το κίνημα του '68, αναζητούσαν ελεύθερη πολιτική έκφραση

^{38[52]} Τρία διαφορετικά εκλογικά συστήματα όπως των ΗΠΑ, Ην. Βασιλείου και Ελλάδας δημιουργούν δικομματικό σύστημα ανεξάρτητα από τις μεγάλες διαφορές τους.

^{39[53]} Χαρακτηριστική περίπτωση τέτοιας κατάστασης είναι οι συνασπισμοί που δημιουργούνται στην Ιρλανδική Δημοκρατία βοηθώντας και του εκλογικού συστήματος της «ενιαίας μεταβιβαστής ψήφου». Για το σύστημα αυτό βλ. Νικολακόπουλος Η., 1989, ο.ε.π. σ.σ. 60-1. Για την ανάπτυξη των απόψεων του Downs για το πολυκομματικό σύστημα και την ορθολογική ψήφο βλ. Downs, 1990, ο.ε.π., σ.σ.201-230.

πολιτική του κυβερνητικού συνασπισμού καθορίζεται συνεπώς από την ανάγκη της στήριξης της κυβέρνησης από την πλειοψηφία του εκλογικού σώματος και γι' αυτό το πρόγραμμα δεν είναι ολοκληρωμένο παρά περιλαμβάνει τα βασικά σημεία συμφωνίας. Συνεπώς τα κόμματα πιέζονται εκ των πραγμάτων να διαμορφώσουν περισσότερο όμοιες πολιτικές και ταυτόχρονα να τις διαφοροποιούν σε σημεία που δεν θίγουν την ενιαία και αποτελεσματική δράση της κυβέρνησης με στόχο τη αύξηση της διασποράς των ψηφοφόρων που στηρίζουν το συνασπισμό. Το γενικό συμπέρασμα που βγάζει ο Downs για το πολυκομματικό σύστημα είναι πως *«καθιστά την ατομική ορθολογικότητα δύσκολη, αλλά αν υπάρχει ικανοποιητική συναίνεση στο εκλογικό σώμα, η δημοκρατία μπορεί να λειτουργήσει ικανοποιητικά ακόμη κι αν η κοινωνία δεν μπορεί να επιτύχει ποτέ την καθαρή ορθολογικότητα»*^{40[54]}.

Το κρίσιμο από την άποψη της μεθοδολογικής μεταφοράς της κλασικής πολιτικής οικονομίας στο χώρο της πολιτικής επιστήμης κεφάλαιο είναι αυτό που ο Downs τιτλοφορεί *«μεγιστοποίηση των ψήφων από την κυβέρνηση και ατομική οριακή ισορροπία»*^{41[55]}. Στο υπόδειγμα του Downs οι πολιτικοί *«θα έχουν βραχυπρόθεσμη προοπτική στο σχεδιασμό τους»*^{42[56]}, *ανεξάρτητα από το πόσο έξυπνοι και αμερόληπτοι είναι, αφού ο καθένας είναι "κοντόθωρος" σε κάποιο βαθμό και θα ήταν παράλογο να μην είναι»*. Η έννοια του *«προεξοφλητικού επιτοκίου»* μεταφέρεται στην πολιτική επιστήμη κατά τρόπον ώστε να θεωρηθεί ότι ενώ ο ψηφοφόρος άμεσα λογαριάζει το προεξοφλητικό επιτόκιο των μελλοντικών τους εισοδημάτων χρησιμότητας το κυβερνητικό κόμμα ή συνασπισμός δεν διαθέτει προεξοφλητικό επιτόκιο γιατί δεν μπορεί να το μεταφράσει σε ποσοστό ψήφων στις επικείμενες εκλογές. Έτσι οι πολιτικοί του κυβερνώντος κόμματος ή συνασπισμού ενδιαφέρονται μόνο για τις επικείμενες εκλογές και τη μεγιστοποίηση των ψήφων τους. Ενδεχομένως να υπάρχουν κόμματα όπως τα νεοεμφανιζόμενα στην εκλογική αγορά τα οποία να μην ενδιαφέρονται για τη μεγιστοποίηση των ψήφων τους στις επικείμενες εκλογές παρά για τη μεγιστοποίηση της εκλογικής τους απόδοσης μακροπρόθεσμα^{43[57]}. Στην περίπτωση αυτή μπορούμε να μιλάμε για προεξοφλητική ικανότητα των νεοεμφανιζόμενων κομμάτων σε αντίθεση με την ανάληψη κινδύνων εκ μέρους των κυβερνώντων κομμάτων ή συνασπισμών και των βασικών αντιπολιτευτικών κομμάτων. Η κυβέρνηση λαμβάνοντας τα σήματα από τους ψηφοφόρους προσπαθεί βραχυπρόθεσμα να ικανοποιήσει εκείνους τους ψηφοφόρους που έχουν χαμηλό εισόδημα και, κατά συνέπεια, το οριακό τους εισόδημα θα αυξηθεί σημαντικά. Η αναδιανομή εισοδήματος μέσω της φορολόγησης των ανωτέρων κοινωνικών στρωμάτων είναι το εργαλείο των κυβερνήσεων

^{40[54]} Βλ. Downs A., ο.ε.π., σελ.230

^{41[55]} Ibid, σ.σ.231-283.

^{42[56]} Σε αντίθεση με τους επιχειρηματίες και, ειδικότερα, τους συμβούλους επιχειρηματικού σχεδιασμού του ιδιωτικού τομέα που έχουν να επιλέξουν ανάμεσα σε θεωρίες προτίμησης ρευστότητας, προτίμησης χρόνου και οριακής παραγωγικότητας αντισταθμίζοντας κινδύνους με μακροπρόθεσμες επενδύσεις και αντιστρόφως.

^{43[57]} Ibid, σ.σ.244-7. Πάλι το παράδειγμα του Κόμματος των Πρασίνων της ΟΔΓερμανίας είναι το κατάλληλο. Οι διαμάχες ανάμεσα στην πτέρυγα των ρεαλιστών και των θεμελιακών που σημάδεψαν τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του '80 το κόμμα αυτό με τη νίκη των πρώτων και τη μαζική αποχώρηση των δεύτερων, δείχνει του λόγου το αληθές για την άποψη του Downs περί νεοεμφανιζόμενων κομμάτων.

προς την κατεύθυνση της βραχυπρόθεσμης μεγιστοποίησης των ψήφων για το κυβερνητικό κόμμα. Εμπλέκεται κατά τον τρόπο αυτό η κυβέρνηση πιο έντομα στην οικονομία αμβλύνοντας τις ανισότητες που δημιουργεί η ελεύθερη λειτουργία της αγοράς. Επεμβαίνοντας η κυβέρνηση στην οικονομία μειώνει το κόστος πληροφόρησής της και αυξάνει το βαθμό βεβαιότητάς της. Άρα λειτουργεί ορθολογικά στον σχεδιασμό της ' διατηρεί κατ' αυτόν τον τρόπο κυμαινόμενα προεξοφλητικά επιτόκια αποδόσεων χρησιμότητας στα διάφορα πεδία στα οποία δρα. Ο Downs εκτιμά ότι το αποτέλεσμα αυτής της παρέμβασης είναι η οικονομία να βρίσκεται ένα βήμα πιο κάτω από το άριστο επίπεδο που προσδιορίζει ο Wilfredo Pareto στο βαθμό που υπάρχουν πάντοτε συλλογικά και αδιαίρετα αγαθά που δεν μπορεί να εξασφαλίσει η ελεύθερη αγορά. Η κοινωνία μπορεί να φτάσει σε ένα τέτοιο επίπεδο άριστο κατά Pareto μόνο κατά τύχη σ' ένα δικομματικό σύστημα όταν το αντιπολιτευόμενο κόμμα υποχρεωθεί να φανερώσει τις προτάσεις του για την άριστη θέση κατόπιν της παρουσίασης των θέσεων του κυβερνώντος κόμματος και συστηματικά μόνον όταν σε ένα δικομματικό ή πολυκομματικό σύστημα υποχρεωθούν ταυτόχρονα να αποκαλύψουν τα κόμματα τις προτάσεις τους για την άριστη θέση και το κόμμα που θα ανακηρυχθεί νικητής από τη λειτουργία της εκλογικής αγοράς εφαρμόσει κατά λέξη το κυβερνητικό του πρόγραμμα ^{44[58]}.

Ενώ η κλασική οικονομική θεωρία υποθέτει ότι ο λήπτης των αποφάσεων έχει στη διάθεσή του πληροφορίες απεριόριστες τις οποίες αποκτάει χωρίς κόπο και κυρίως χωρίς κόστος, στην πολιτική συνήθως επικρατεί το αντίθετο : και αβεβαιότητα επικρατεί και κοστίζει η πληροφόρηση ^{45[59]}. Το ερώτημα που προκύπτει για τον Downs είναι πώς με βάση την οικονομική λογική μπορεί να γίνει μια ορθολογική χρήση των πόρων που είναι σπάνιοι για τη συγκέντρωση των δεδομένων. Στα πλαίσια αυτά της αβεβαιότητας και της έλλειψης μεγάλου όγκου πληροφοριών ο ορθολογικός χειριστής και λήπτης αποφάσεων γνωρίζει ότι θα έχει περιορισμένη μόνο πρόσβαση στις πληροφορίες, ότι δεν θα έχει παρά μεροληπτικές πληροφορίες και ότι θα απαιτείται συστηματική παρακολούθηση ενός συγκεκριμένου επί τούτου συγκεντρωμένου όγκου πληροφοριών. Το ερώτημα είναι πώς και με βάση ποιες αρχές θα μπορέσει το ορθολογικό υποκείμενο να αποκτήσει το "πακέτο" εκείνο των πληροφοριών που του είναι αναγκαίο για να προβεί στη λήψη μιας απόφασης και στη συγκεκριμένη περίπτωση που μας ενδιαφέρει, μια πολιτική απόφαση. Ο Downs χωρίζει σε έξη βήματα τη διαδικασία συλλογής πληροφοριών από τον ίδιο των ψηφοφόρο ή από κάποιον που ενεργεί για λογαριασμό του ^{46[60]} : πρώτο, τη συλλογή εκείνων των πληροφοριών που αφορούν πολιτικές αποφάσεις που έχουν ληφθεί ή πρόκειται να ληφθούν ' δεύτερον, την επιλογή απ' αυτές όσες αφορούν το ζήτημα της απόφασης για την ψηφοφορία ' τρίτον, την ανάλυση των επιλεγμένων γεγονότων για την

^{44[58]} Ibid, σελ.254. Για περισσότερες λεπτομέρειες για τον προβληματισμό αυτό και για την περίπτωση του προβλήματος του Arrow στην περίπτωση μονοθεματικής εκλογικής αναμέτρησης *ibid*, σ.σ.248-254.

^{45[59]} Ο αναγνώστης πρέπει πάντοτε να έχει κατά νου ότι όταν ο Downs έγραφε το έργο αυτό οι επιστήμονες της πληροφορικής δεν είχαν καν διαβλέψει την επιτάχυνση της ροής πληροφοριών που διαπιστώνουμε στη δεκαετία που διανύουμε μέσα από τις τεχνολογίες των προσωπικών υπολογιστών και των διαδικτύων.

^{46[60]} Ibid, σ.σ. 288-92

εξαγωγή θεμελιωμένων σε γεγονότα συμπερασμάτων σχετικών με τις εναλλακτικές πολιτικές και τις συνέπειές τους ' τέταρτον, αξιολογική πλέον εκτίμηση των συνεπειών κάθε πιθανής επιλογής στο φως των συναφών στόχων ' πέμπτον, συνταίριασμα των εκτιμήσεών του για κάθε ζήτημα σε μια καθαρή αξιολόγηση για κάθε κόμμα που διεκδικεί τη νίκη στις επικείμενες εκλογές ' τέλος, απόφαση αν θα ψηφίσει ή θα απέχει και αν ψηφίσει, τι θα ψηφίσει αφού συγκρίνει τις καθαρές αυτές αξιολογήσεις κάθε κόμματος και τις σταθμίζει σε συνάρτηση με τις μελλοντικές δυνατότητες. Πάλι ένας καθοριστικός παράγοντας είναι το κόστος απόκτησης πληροφοριών. Υπάρχουν δυο μεγάλες κατηγορίες των στοιχείων κόστους απόκτησης πληροφοριών : πρώτον τα *μεταβιβάσιμα* και τα *μη μεταβιβάσιμα*. Τα πρώτα περιλαμβάνουν τα κόστη απόκτησης πληροφοριών, ανάλυσης και αξιολόγησης πληροφοριών. Τα δεύτερα περιλαμβάνουν ουσιαστικά το τελευταίο από τα βήματα που προαναφέρθηκαν για την συλλογή των πληροφοριών και, ενδεχομένως, το τέταρτο και το πέμπτο βήμα που είναι ζητήματα αξιολόγησης και επαφίεται στην ίδια τη θέληση του ορθολογικού υποκειμένου η ανάληψη του κόστους από το ίδιο. Η ορθολογική επιλογή των αρχών επιλογής ^{47[61]} αφορά τη δημιουργία ενός *συστήματος απόκτησης πληροφοριών* που παρέχει στον ψηφοφόρο δεδομένα που συγκεντρώνονται με βάση αρχές επιλογής που να ταιριάζουν με τις δικές του και που να είναι τόσο περιεκτικά όσο του χρειάζονται για να προβεί στη λήψη της απόφασης. Στην περίπτωση που επιλέγεται κάποιο άλλο πρόσωπο ή φορέας το σημαντικότερο είναι να επιλέγονται εκείνες οι πηγές που παρέχουν εκδοχές των γεγονότων στον ψηφοφόρο οι οποίες πρέπει να προσεγγίζουν όσο το δυνατόν πλησιέστερα προς αυτές που θα διαμόρφωνε ο ίδιος ο ψηφοφόρος στην περίπτωση κατά την οποία θα ήταν αυτόπτης μάρτυρας. Θα πρέπει το εν λόγω υποκείμενο να ελέγχει τις πηγές του και, κυρίως, των συνόλων αρχών επιλογής, σε τακτική βάση και δειγματοληπτικά ούτως ώστε να σχηματίζει άποψη για το πιο σύνολο αρχών είναι εκείνο που ταιριάζει περισσότερο στην επίτευξη των στόχων του. Όσον αφορά την ποσότητα των πληροφοριών που απαιτούνται για τη λήψη της πολιτικής αυτής απόφασης πρέπει να είναι σε συνάρτηση με την εξίσωση της οριακής απόδοσης του συλλεχθέντος ποσού πληροφοριών με το οριακό του κόστος. Το ελάχιστο ποσό πληροφοριών είναι αυτό που απαιτείται για τη γνώση του ευρύτερου πολιτικού πλαισίου εντός του οποίου καλείται ο ψηφοφόρος να αποφασίσει. Το μέγεθος της σχεδιασμένης επένδυσης σε πληροφορίες εξαρτάται από τρεις παράγοντες : την αξία που έχει για τον ψηφοφόρο η λήψη σωστής απόφασης, δηλαδή η μεταβολή των εισοδημάτων του χρησιμότητας, τη σπουδαιότητα των πληροφοριών για τη λήψη της απόφασης και τέλος το κόστος των δεδομένων. Ακόμη πρέπει να τονιστεί κάτι που επισημαίνει κι ο ίδιος ο Downs ^{48[62]} ότι ο ψηφοφόρος στην πραγματική κοινωνία έχει λιγότερες δυνατότητες απόκτησης και αξιολόγησης πληροφοριών από τον ψηφοφόρο του υποδείγματός του, γι' αυτό και στην περίπτωση αυτή εφιστά την προσοχή για τη λήψη, τουλάχιστον, των πληροφοριών εκείνων που αποκαλεί *διαφορικές περιοχές απόφασης*. Αυτές είναι εκείνες που δείχνουν στον ψηφοφόρο σε ποιες περιοχές απόφασης τα κόμματα της αντιπολίτευσης αμφισβητούν την κυβερνητική πολιτική και ποιες είναι οι εναλλακτικές τους προτάσεις, εκείνες που δείχνουν τις περιοχές απόφασης στις οποίες το κυβερνητικό κόμμα επέφερε ανεπαίσθητες ή ριζικές μεταβολές στην πολιτική ή την ικανότητα της κυβέρνησής του σε σχέση με παρελθούσες κυβερνήσεις

^{47[61]} Ibid, σ.σ.292-300

^{48[62]} Ibid, σ.σ. 300-302

και, τέλος, εκείνες τις περιοχές απόφασης στις οποίες οι καταστάσεις που καλείται να αντιμετωπίσει το κυβερνών κόμμα είναι πολύ έως εντελώς διαφορετικές από εκείνες που αντιμετώπισαν παρελθούσες κυβερνήσεις^{49[63]}. Για να είναι πλήρως ορθολογικό το προσωπικό σύστημα απόκτησης πληροφοριών θα πρέπει να εξασφαλίζει την κατάλληλη μεροληψία, να παρέχει επαρκή δεδομένα αλλά να μην ξεπερνάει το όριο πάνω από το οποίο υπάρχει υπερχειλίση πληροφοριών^{50[64]}, να εστιάζει στις κατάλληλες πλευρές των γεγονότων και να βασίζεται στην αρχή του πλουραλισμού. Το κόστος όμως της πληροφόρησης στις σύγχρονες κοινωνίες μέσω "εντολοδόχων" τρίτων μερών μπορεί ενδεχομένως να είναι απαγορευτικό για πολλούς ψηφοφόρους. Η ορθολογική ενέργεια αυτών των ψηφοφόρων θα ήταν να πάρουν τις αναγκαίες πληροφορίες από άλλους πολίτες. Σημαντική, ως εκ τούτου, είναι η καταληκτική παρατήρηση του Downs : *«ακόμη κι αν οι άνθρωποι παίρνουν την ίδια ποσότητα δεδομένων, δεν μπορούν όλοι να τα χρησιμοποιήσουν με την ίδια αποτελεσματικότητα. Πράγματι, ο καταμερισμός της εργασίας και η ύπαρξη αβεβαιότητας εγγυώνται ότι οι ορθολογικοί άνθρωποι θα είναι πολιτικά ενημερωμένοι σε ποικίλους βαθμούς. Οι ρίζες λοιπόν των ανισοτήτων εξουσίας είναι βαθιά ριζωμένες στην ίδια τη φύση των δημοκρατικών κοινωνιών, μολονότι η ηθική τους προκείμενη είναι η πολιτική ισότητα»*^{51[65]}.

Η παραπάνω διαπίστωση του Downs είναι αρκετά σημαντική. Αν συνδυαστεί με τη διαπίστωση ότι *«σε κάθε μεγάλη κοινωνία που χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα και εκτεταμένο καταμερισμό εργασίας, είναι αναπόφευκτη κάποια ανισότητα στην κατανομή εξουσίας»* τότε αντιλαμβανόμαστε ότι αυτή η πολιτική ανισότητα *«είναι ανεξάρτητη από τι λέει ο καταστατικός χάρτης της συγκεκριμένης χώρας ή από το πόσο ίσοι είναι οι πολίτες*

^{49[63]} Η παρατήρηση αυτή του Downs είναι πολύ σημαντική και οφείλουμε να την προσέξουμε ιδιαίτερα στη σημερινή εποχή που οι συνθήκες μεταβάλλονται με ραγδαίες ταχύτητες που οφείλονται σε πλείστους όσους παράγοντες με κυριότερους την τεχνολογική εξέλιξη, την κρίση και μεταλλαγή του κράτους πρόνοιας, την υπερίσχυση της απορρύθμισης των σχέσεων εργασίας από τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές κλπ. Παραδείγματος χάριν, η τεχνολογική ανεργία που προκαλείται από τη συνεχή εξέλιξη της τεχνολογίας δημιουργεί νέα πλαίσια και ανάγκες νέας οπτικής για την αντιμετώπισή της από παρελθούσες εποχές κατά τις οποίες αρκούσε η δημιουργία θέσεων εργασίας στο βιομηχανικό κλάδο ή στον κλάδο των υπηρεσιών. Για το θέμα αυτό ενδεικτικά παραπέμπω σε δυο σημαντικές ελληνικές εργασίες που εισάγουν κριτικά μέρος του προβληματισμού, ο οποίος αναπτύσσεται στο διεθνές πανεπιστημιακό πλαίσιο : Χτούρης Ν.Σ., 1997, και Λυμπεράκη Α. & Μουρίκη Α., 1996. Όσον αφορά το κράτος και τη μορφή της νέας κοινωνίας βλ. Bonefeld W. & Holloway J., 1994, ο.ε.π.

^{50[64]} Αυτό είναι το σημερινό πρόβλημα στην "κοινωνία της πληροφορίας", η υπερχειλίση των δεδομένων και πληροφοριών. Ο σημερινός ψηφοφόρος βομβαρδίζεται στην κυριολεξία από τα πάσης φύσεως σήματα μέσα από ΜΜΕ που δεν υπήρχαν την εποχή που ο Downs έγραφε το έργο αυτό.

^{51[65]}^{51[65]} Βλ. Downs Α., 1990, ο.ε.π. σελ. 328. Είναι μια από τις λίγες στιγμές που ο συγγραφέας δείχνει να λαμβάνει υπόψη του τον "πραγματικό κόσμο" και μπορούμε να πούμε ότι αγγίζει, ηθελημένα ή αθέλητα, το βασικό πρόβλημα που έχουν αρχίσει να αντιμετωπίζουν οι λεγόμενες μεταβιομηχανικές κοινωνίες σε Β.Αμερική, Ευρώπη, Ιαπωνία και Άπω Ανατολή γενικότερα. Η δημοκρατία αμφισβητείται στην πράξη εκεί που οι ανισότητες στην πληροφόρηση γίνονται όλο και πιο έντονες. Βλ. Lash S. & Urry J., 1994, ο.ε.π., σ.σ.145-170.

της από κάθε άλλη άποψη»^{52[66]} και πώς ο Downs παρά το πνευματικό κλίμα της εποχής του στις ΗΠΑ καταφέρνει και ασκεί κριτική στις κανονιστικές θεωρίες.

Πού καταλήγει όλος αυτός ο πράγματι ενδιαφέρων προβληματισμός, ανεξάρτητα από την κριτική που έχει ασκηθεί στη θεωρία του Downs, και ποιες προτάσεις απορρέουν από τη λογική αυτή ;

Ο Downs παρατηρεί^{53[67]}, κατ' αρχήν, ότι ένας μεγάλος αριθμός οικονομολόγων της εποχής του αδυνατεί να εξηγήσει την πραγματικότητα όσον αφορά τις προθέσεις, τα κίνητρα και τη λογική των πράξεων της κυβέρνησης. Η πλειονότητα εξ αυτών κινούμενη μέσα στο πλαίσιο της εποχής του New Deal, της κυβερνητικής παρέμβασης στην οικονομία με στόχο την αναζωπύρωσή της, την επίτευξη πλήρους απασχόλησης - ο,τι και να σημαίνει αυτό για τους αμερικανούς οικονομολόγους^{54[68]} - και την ανασυγκρότηση των κατεστραμμένων από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ευρωπαϊκών οικονομιών και αγορών που άμεσα ενδιέφεραν τότε τις ΗΠΑ και τέλος την οικοδόμηση ενός θεσμικού δικτύου κρατικής κοινωνικής πρόνοιας, μέσα από το κανονιστικό τους υπόδειγμα δεν μπορούν να εφαρμόσουν το αξίωμα του προσωπικού συμφέροντος στις κυβερνήσεις. Ο Downs καταλογίζει στην τάση αυτή των οικονομολόγων τρεις βασικές αδυναμίες. Πρώτα απ' όλα, δεν σκέφτηκαν ότι θα μπορούσαν όντως να αναπτύξουν οικονομικές θεωρίες περί δημοκρατίας και άφησαν το έργο της ανάπτυξης θεωριών για την λειτουργία και αποστολή των κυβερνήσεων στα χέρια των πολιτικών επιστημόνων. Δεύτερον, είχαν αποδεχτεί ως βασική θέση για το ρόλο των κυβερνήσεων την άποψη περί λαϊκής κυριαρχίας του Jean - Jacques Rousseau, λαϊκής κυριαρχίας που, υποτίθεται ότι, εκ των προτέρων προσδιόριζε το ρόλο αυτό στα όρια της "γενικής βούλησης"^{55[69]}. Τέλος, ότι οι οικονομολόγοι αυτοί επικεντρώθηκαν κυρίως στον ορισμό της κοινωνικής ευημερίας χωρίς να μελετήσουν τα κίνητρα των εμπλεκόμενων στην πολιτική από μια ατομικιστική σκοπιά. Η γενική γραμμή των οικονομολόγων αυτών έρχεται συνεπώς σε αντίθεση με αυτήν του Downs : οι κυβερνήσεις για τους μεν κινούνται από αλτρουιστικά ελατήρια ενώ για τον δε από ατομικά-συμφεροντολογικά. Ο Downs συνοψίζοντας χωρίζει τις ειδικές ελέγξιμες προτάσεις του σε τρεις κατηγορίες : πρώτον , σε εκείνες που αφορούν την κινητοποίηση των κομμάτων, δεύτερον, σε εκείνες που απορρέουν από την υπόθεση ότι ο πολίτης είναι ένας ορθολογικός άνθρωπος και σε εκείνες που συνάγονται και από τις δυο υποθέσεις περί ορθολογικής κινητοποίησης των κομμάτων για μεγιστοποίηση των ψήφων και περί ορθολογικής πολιτικής συμπεριφοράς των πολιτών

^{52[66]} Βλ. Downs A., 1990, ο.ε.π. σελ.332. Η Hanna Arendt γράφοντας την ίδια εποχή με τον Downs διαπίστωνε και εξηγούσε την διάσταση της πολιτικής πραγματικότητας της Σταλινικής και Μετασταλινικής ΕΣΣΔ παρά τις περί ισότητας αναγραφόμενες στο σύνταγμα του 1936 θέσεις και διακηρύξεις. Βλ. Arendt Hanna, ο.ε.π. βιβλίο τρίτο.

^{53[67]} Βλ. Downs A., 1990, ο.ε.π., σ.σ.387-407.

^{54[68]} Αφαιρείται η ανεργία τριβής και η κυκλική ανεργία. Βλ. Κρούγκμαν Π., 1995, ο.ε.π.

^{55[69]} «Τι είναι λοιπόν η κυβέρνηση ; Ένα ενδιάμεσο σώμα, τοποθετημένο ανάμεσα στους υπηκόους και στον κυρίαρχο για να εξασφαλίσει την αμοιβαία τους επικοινωνία, επιφορτισμένο να εκτελεί τους νόμους και τη διατήρηση της κοινωνικής και πολιτικής ελευθερίας (...) έτσι όσοι ισχυρίζονται ότι δεν είναι συμβόλαιο η πράξη με την οποία υποτάσσεται ένας λαός στους αρχηγούς, έχουν δίκιο μεγάλο. Η πράξη τούτη είναι **απόλυτα** μια **εντολή**, μια υπηρεσία, όπου απλοί **υπάλληλοι** του **κυρίαρχου** εξασκούν **στ' όνομά του** την εξουσία που τους **ανέθεσε** και που ο κυρίαρχος μπορεί να την **περιορίσει**, να την **τακτοποιήσει** και να την **ανακαλέσει όταν του αρέσει**» βλ. Ρουσσώ Ζ.-Ζ. α.χ..ο.ε.π., σελ.53, οι τονισμοί δικοί μου (Θ.Τ.). Για μια κριτική των απόψεων του Ρουσσώ από μια εν γένει φιλελεύθερη σκοπιά βλ. Dahl R., 1979, ο.ε.π., σ.σ. 112-3, 172, 179 και 245.

σε σχέση με οφέλη και κόστη από την ψηφοφορία. Τέλος, μας παρακινεί να ελέγξουμε τις προτάσεις του αυτές εμπειρικά.

III) ΟΙ ΜΗ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΕΣ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Η εμπειρική απόδειξη της ισχύος ή μη των προτάσεων είναι ενδιαφέρουσα ως πρόκληση αλλά ξεφεύγει από τα στενά χρονικά περιθώρια και τις απαιτήσεις της. Γι' αυτό θα περιοριστώ στις κριτικές που έχουν διατυπωθεί. Οι κριτικές δεν απευθύνονται μόνο στο έργο του Downs αλλά και συνολικά στο θεωρητικό ρεύμα της *Ορθολογικής Επιλογής* (*Rational Choice Theory*).

Από την πλευρά των κοινωνιολόγων οι ενστάσεις είναι πολλές και ενδιαφέρουσες. Οι M. Harrop και W.L. Miller^{56[70]} θεωρούν πως είναι αυταπάτη το να προσπαθούμε ξεκινώντας την έρευνά μας από το άτομο να φτάσουμε σε συμπεράσματα για την πολιτική και εκλογική συμπεριφορά ατόμων, κομμάτων και κυβερνήσεων. Πρέπει η μέθοδος να αντιστραφεί και από τις κοινωνικές δομές να ξεκινήσουμε για να ελέγξουμε πώς επιδρούν στη συμπεριφορά ατόμων, κομμάτων και κυβερνήσεων. Γι' αυτό και θεωρούν κατώτερης μεθοδολογικής αξίας τη θεωρία του Downs. Με την εκλογική συμπεριφορά σχετίζονται η κοινωνική τάξη, η γεωγραφική τοποθέτηση, το φύλο, η θέση στην παραγωγή και στην κατανάλωση και η θρησκεία, ανάμεσα σε πολλές άλλες μεταβλητές που με περισσότερη ή λιγότερη ένταση επιδρούν πάνω στην ατομική διαδικασία σκέψης και λήψης αποφάσεων. Η δομική θέση λοιπόν των ατόμων είναι εκείνη που προσδιορίζει την πολιτική και εκλογική συμπεριφορά και στις περιπτώσεις που ένα άτομο λειτουργεί πολιτικά με έναν "ορθολογικό" τρόπο όπως τον περιγράφει ο Downs τότε θα πρέπει να εξετάζουμε και πάλι την κοινωνική του θέση για να διαπιστώνουμε το περιβάλλον μέσα στο οποίο έχει συγκροτηθεί ως πολιτικό άτομο και το οποίο ευνοεί τον "ορθολογικό" τρόπο πολιτικής σκέψης και συμπεριφοράς. Άλλοι κοινωνιολόγοι όπως ο B. Hindess^{57[71]} και Hay C.^{58[72]} δίνουν προτεραιότητα στις κοινωνικές δομές αλλά τονίζουν πως σε αρκετές περιπτώσεις ένα άτομο μπορεί να έχει σχετική αυτονομία στον αυτοκαθορισμό των πολιτικών του επιλογών. Η Theda Skocpol^{59[73]} από τη δική της συγκριτική πολιτική αναλυτική σκοπιά εντοπίζει μέσα από τη μελέτη των κοινωνικών επαναστάσεων δομικούς και συνθήκες που προκαλούν την εξέγερση και υπέρβαση των δεδομένων πολιτικών θεσμών σε αντίθεση με τον Michael Taylor^{60[74]} που αποδίδει τους ίδιους δομικούς μετασχηματισμούς σε ορθολογικές επιλογές κοινωνικών ομάδων, τάξεων, κομμάτων και κυβερνήσεων.

^{56[70]} Βλ. Harrop M. & Miller L.W., 1987, όπου παραπέμπουν οι Marsh & Stoker, 1995, ο.ε.π., σ.σ. 82-87.

^{57[71]} Βλ. Hindess B., 1988, όπου παραπέμπουν οι Marsh & Stoker, 1995, ο.ε.π., σελ. 83.

^{58[72]} Βλ. Hay C., 1994, όπου παραπέμπουν οι Marsh & Stoker, 1995, ο.ε.π., σελ. 83.

^{59[73]} Βλ. Skocpol Theda, 1979, όπου παραπέμπουν οι Marsh and Stoker, 1995, ο.ε.π., σελ.83.

^{60[74]} Βλ. Taylor M., 1989, όπου παραπέμπουν οι Marsh and Stoker, 1995, σ.σ. 83-4.

Οι ψυχολόγοι από τη δικά τους πλευρά ενίσταται, και δικαιολογημένα, γιατί στην πολιτική πράξη, εκτός από τον παράγοντα του ορθολογισμού, υπεισέρχονται και άλλοι ψυχολογικοί παράγοντες όπως η ζηλοφθονία, η εκδίκηση και η ενοχή που συχνά δεν εκδηλώνονται φανερά και δεν γίνονται αντικείμενα αυτοσυνείδησης και αυτοελέγχου. Η κριτική που απευθύνει στις θεωρίες αυτές ο L. Lewin^{61[75]} αφορά την έλλειψη ενδιαφέροντος εκ μέρους των οικονομικών θεωριών που αναφέρονται στην πολιτική για τις εκδηλώσεις αλτρουισμού εκ μέρους των πολιτών και πολιτικών στην έκφραση των πολιτικών απόψεών τους και στην καθημερινή πολιτική τους πρακτική. Ο Lewis-Beck M.^{62[76]} ότι τα εμπειρικά στοιχεία αποδεικνύουν, παρά την πρόκληση του Downs, πως όντως οι πολίτες σε μεγάλο βαθμό πολιτικά δρουν αλτρουιστικά και πως, παρά το γεγονός ότι στην περίπτωση της ψηφοφορίας σκέφτονται το τι θα ψηφίσουν βάσει της δικής τους οικονομικής θέσης εν τούτοις, λαμβάνουν υπόψη τους τη γενικότερη κοινωνικο-οικονομική κατάσταση και τα συμφέροντα των άλλων πολιτών.

Στα πλαίσια της κυρίαρχης εμπειρικής πολιτικής θεωρίας διατυπώνονται κριτικές που θεωρούν ότι δεν λαμβάνονται υπόψη από τον Downs και την θεωρία της Ορθολογικής Επιλογής τα στοιχεία που αποδεικνύουν την προσκόλληση των ψηφοφόρων σε ιστορικές κομματικές ταυτίσεις και παραδόσεις και πως πολλές φορές παραβλέπεται το γεγονός ότι οι κομματικοί πολιτικοί ηγέτες όντως επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν τον αριθμό των ψηφοφόρων τους έτσι ώστε να εκλεγούν στην κυβέρνηση και να εφαρμόσουν το πολιτικό τους πρόγραμμα στον α΄ ή στο β΄ βαθμό^{63[77]}.

Οι έντονες κριτικές υποχρέωσαν τους μετά τον Downs πολιτικούς θεωρητικούς που κινούνται στο πλαίσιο της οικονομικής θεωρίας της δημοκρατίας να ενσωματώσουν στοιχεία των κριτικών αυτών στο θεωρητικό τους έργο. Ο Donald Wittman^{64[78]} θεωρεί ότι οι κομματικές ελίτ σχετικοποιούν την ιδεολογική τους απολυτότητα και αμβλύνουν τις πολιτικές διαφορές τους με στόχο τη μεγιστοποίηση των ψήφων τους ούτως ώστε εκτός από την άνοδό τους στα κυβερνητικά πόστα να είναι σε θέση να εφαρμόσουν τις πολιτικές που έχουν προτείνει και έχει αποδεχτεί το εκλογικό σώμα αυτές καθαυτές και όχι για λόγους προσωπικού συμφέροντος.

IV) ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΚΟΠΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΥ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ

Πριν προχωρήσουμε στην κριτική αυτή θα ήθελα να διευκρινίσω ότι χρησιμοποιώ παρά πολύ σπάνια την λέξη "μαρξισμός" γιατί υποδηλώνει ένα σύνολο ιδεολογικών ρευμάτων

^{61[75]} Βλ. Lewin L., 1991, όπου παραπέμπουν οι Marsh and Stoker, 1995, σ.σ.87-91.

^{62[76]} Βλ. Lewis-Beck, 1990, όπου παραπέμπουν οι Marsh and Stoker, 1995, σ. 87

^{63[77]} Βλ. Lewin, 1991, ο.ε.π. και Lewis-Beck, 1990, ο.ε.π. Επίσης βλ. και Dundleavy & Ward, 1991, όπου παραπέμπουν οι Marsh and Stoker, 1995, σ.σ.92-94.

^{64[78]} Βλ. Wittman D., 1983, όπου παραπέμπουν οι Marsh and Stoker, 1995, σελ.93.

αντιφατικών και αντιθετικών μεταξύ τους, εκ των οποίων αρκετά έχουν ταυτιστεί με τα καθεστώτα τύπου "υπαρκτού σοσιαλισμού" και τα οποία ουσιαστικά αρνούνται τις στοιχειώδεις αρχές του σοσιαλισμού και της δημοκρατίας και εξέφραζαν μια νέου τύπου ταξική κοινωνία για την οποία δεν μπορεί να γίνει συζήτηση στα πλαίσια αυτής της εργασίας. Έτσι η φράση "δημιουργικός μαρξισμός" χρησιμοποιείται απλώς για αναφορά σε όλες εκείνες τις θεωρητικές και ιδεολογικο-πολιτικές τάσεις που, συνειδητά ή ασυνείδητα ανέλαβαν να ανανεώσουν το θεωρητικό οπλοστάσιο της παράδοσης που εγκαινίασε ο Karl Marx και αναλύοντας την κάθε φορά διαμορφούμενη κοινωνικο-πολιτική πραγματικότητα να συνδεθούν με τα αναδυόμενα μαζικά κινήματα χειραφέτησης (νεολαίας, φεμινιστικό, οικολογικό, δικαιωμάτων, πολιτισμού κλπ).

Κατ' αρχήν θα χρειαστεί να τονιστεί ότι δεν πρέπει να θεωρούμε την ολιστική μεθοδολογία του Marx ως μια μέθοδο που δεν λαμβάνει υπόψη της μεθοδολογικά στοιχεία από τον ιντιβιντουαλισμό. Όπως επισημαίνει ο Daniel Little ^{65[79]} μελετώντας το βασικό έργο του Marx ^{66[80]}, οι μακρο-εξηγήσεις από μόνες τους δεν στηρίζονται σε ικανοποιητικό βαθμό παρά μόνο αν συμπληρώνονται από μικρο-εξηγήσεις, δηλαδή από έρευνα των μηχανισμών και σχέσεων που αλληλοδιαπλέκονται στο μικρο-επίπεδο της καθημερινής πρακτικής. Στην αντίθετη περίπτωση οι μακρο-εξηγήσεις οδηγούν στο λειτουργισμό. Ένα θεωρητικό ρεύμα, ο "αναλυτικός μαρξισμός" αποφεύγει το λάθος του λειτουργισμού που αποδίδεται σε μέρος της Μαρξιανής σκέψης και εντάσσει στοιχεία της λογικής του Downs στο μεθοδολογικό του οπλοστάσιο. Ο Adam Przeworski αναλύει την εργατική πολιτική συμπεριφορά με αναφορά σε στοιχεία της θεωρίας της "ορθολογικής επιλογής" : «*Δέχομαι, ως εκ τούτου, ότι οι εργάτες στον καπιταλισμό έχουν συμφέρον στην βελτίωση των υλικών συνθηκών τους. Το ζήτημα είναι εάν η διεκδίκηση αυτού του συμφέροντος, και μόνο αυτού του συμφέροντος, θα οδηγούσε αναγκαστικά τους εργάτες στην επιλογή του σοσιαλισμού ως ανώτερου συστήματος για την ικανοποίηση των υλικών αναγκών*» ^{67[81]}. Η άποψη αυτή ανοίγει μια ολόκληρη συζήτηση που εντάσσει μεν στοιχεία από τη θεωρία της "ορθολογικής συνείδησης" στην ημερήσια διάταξη αλλά ταυτόχρονα υπερβαίνει το στενό ορίζοντά τους. Ο Little ^{68[82]} θεωρεί ότι πρέπει να ληφθούν οι παράγοντες της ιδεολογίας και της ταξικής συνείδησης για να γίνει δυνατή η εξήγηση της πολιτικής συμπεριφοράς των μελών των κοινωνικών τάξεων και ως ατόμων και ως συνόλων, δείχνοντας έτσι τον τρόπο σύνδεσης της ολιστικής μεθόδου και της ιντιβιντουαλιστικής και αναφέρεται σε εδάφιο από έργο του Marx ^{69[83]} : «*Στο μέτρο που χιλιάδες οικογένειες ζουν υπό οικονομικές συνθήκες ύπαρξης που διαχωρίζουν τον τρόπο ζωής τους, τα συμφέροντά τους και την πολιτιστική τους διαμόρφωση από των άλλων τάξεων, σχηματίζουν μια τάξη*». Η διαμόρφωση έτσι των τάξεων είναι μια διαδικασία ιστορική, κάτι για το οποίο η θεωρία του Downs αδυνατεί να προσφέρει εργαλεία νοητικά για την κατανόησή της και το μόνο στοιχείο που δείχνει ότι αναφέρεται σε κοινωνικο-οικονομικές ανισότητες μεταξύ πολιτών είναι το εισόδημα. Η ιστορική διαμόρφωση των τάξεων μέσω της ταξικής πάλης οδηγεί είτε

^{65[79]} Βλ. Little D, 1992 , ο.ε.π. σ.σ 479-496.

^{66[80]} Βλ. Marx Karl, 1977[1867], Vol.1, όπου παραπέμπει ο Little.

^{67[81]} Βλ. Przeworski, 1984, ο.ε.π. σελ.164

^{68[82]} Βλ. Little D., 1992, ο.ε.π.492-5.

^{69[83]} Βλ. Marx K., 1974[1852], όπου παραπέμπει ο Little, σελ. 239.

στο σχηματισμό πολιτικών φορέων από τους ίδιους τους κόλπους της τάξης (π.χ. Εργατικό Κόμμα Βρετανίας) είτε στη συνεργασία με κόμματα που αναφέρονται σε άμεση ή μελλοντική βελτίωση των συνθηκών ζωής (π.χ. Συντηρητικό Κόμμα Βρετανίας για τους αστούς ή Σοσιαλ-δημοκρατικά και αριστερά κόμματα για την εργατική τάξη).

Η Ellen Meiskins Wood ^{70[84]} από τη δική της σκοπιά ασκεί κριτική στη λογική των Μαρξιστών που έχουν υιοθετήσει στοιχεία της θεωρίας της "ορθολογικής επιλογής". Η ίδια προσπαθεί να ερευνήσει τους ίδιους τους ιδιαίτερους νόμους που κινούν τις συγκεκριμένες ιστορικές σχέσεις κάθε κοινωνικού σχηματισμού σε αντίθεση με τους υποστηρικτές της "ορθολογικής επιλογής" τους οποίους θεωρεί ως υπαίτιους της δημιουργίας μιας τάσης ντετερμινισμού στα πλαίσια της ιστορικής λογικής.

Στα πλαίσια της ανάπτυξης της θεωρίας του Marx έχουν γίνει αρκετές μελέτες από θεωρητικούς οι οποίοι λαμβάνοντας υπόψη και τις παρατηρήσεις των Gramsci και Horkheimer στους οποίους αναφερθήκαμε πιο πάνω ανέδειξαν πλευρές της πολιτικής κινητοποίησης μέσα σε ιστορικά συμφραζόμενα : E.P.Thompson, Eric Hobsbawm, Eugene Genovese κ.α. Η "ηθική οικονομία" της τάξης στην οποία αναφέρεται ο Thompson ^{71[85]} είναι ένα σύνολο αξιών και δεσμεύσεων που μοιράζονται τα μέλη μιας τάξης και που οδηγούν τα άτομα σε εκδήλωση συμπεριφορών που προωθούν τα συμφέροντα της τάξης ως συνόλου ακόμη κι ενάντια στα δικά τους ατομικά συμφέροντα δρώντας με έναν "μη ορθολογικό τρόπο" σύμφωνα με τα κριτήρια του Downs. Στη μακρά ιστορική περίοδο δουλεύοντας ο Eric Hobsbawm ^{72[86]} αναδεικνύει τους ταξικούς αγώνες της εργατικής τάξης και των αγροτών εναντίον της κυριαρχίας των εργοδοτών και των ιδιοκτητών μέσω της ίδρυσης πολιτικών κοινοτήτων που κατέστησαν δυνατούς τους συλλογικούς τους αγώνες. Τέλος, ο Eugene Genovese ^{73[87]} τονίζει το ρόλο της κουλτούρας των σκλάβων στις Η.Π.Α. που χρησιμοποίησαν τα τοπικά συστήματα αξιών προς το σκοπό της προστασίας των συμφερόντων τους ακόμη και μέσα από το ίδιο το σύστημα. Ο προβληματισμός αυτός διαφεύγει της προσοχής του Downs στο βαθμό που δεν εντάσσεται στην ιδέα της "ορθολογικής προσωπικότητας" του μεθοδολογικού αντιβιντουαλισμού.

Μια σημαντική κριτική της θεωρίας του Downs στο έργο του οποίου υπάρχουν συχνές αναφορές ακριβώς για να αποδειχτεί η λαθεμένη μεθοδολογική του βάση, είναι αυτή του Μ. Σπουρδαλάκη ^{74[88]}. Κατά το Σπουρδαλάκη οι αφητηρίες της μεθοδολογίας του Downs πάσχουν από τα ίδια προβλήματα από τα οποία πάσχει και το ίδιο το μακρο-οικονομικό μοντέλο στο οποίο στηρίζονται ' είναι τόσο ιδεατές, αφηρημένες και αμιγείς που αδυνατούν να αντιπαρατεθούν με την κοινωνική πραγματικότητα. Τόσο η άποψη για την ισομερή κατανομή των ψήφων στην εκλογική κλίμακα όσο και για το homo politicus ως κάτι το αντίστοιχο του δήθεν ορθολογικού homo economicus οι οποίες θεωρούνται ως εκ

^{70[84]} Βλ. Wood Meiskins E., 1995, ο.ε.π. σ.σ.9, 76, 111-4, 117-19 και 122

^{71[85]} Βλ. Thompson P.E., 1963, ο.ε.π.

^{72[86]} Βλ. Hobsbawm E., 1959, 1990 και 1995, ο.ε.π.

^{73[87]} Βλ. Genovese E., 1974, ο.ε.π. και στο οποίο παραπέμπει πάλι ο Little.

^{74[88]} Βλ. Σπουρδαλάκης Μ., (1990), ο.ε.π., σ.σ.58-60,86,87, 106, 125, 134, 135, 176, 179, 180.

των ων ουκ άνευ προϋποθέσεις λειτουργίας του οικονομικού μοντέλου της δημοκρατίας είναι δείγματα της προβληματικότητας της μεθοδολογίας αυτής. Επειδή η οικονομική θεωρία της δημοκρατίας συμπίπτει και ενισχύει με τα επιχειρήματά της την άποψη περί σύγκλισης των πολιτικών κομμάτων και του τέλους των ιδεολογιών θεωρείται ένοχη για ανιστορικότητα στο βαθμό που αγνοεί τις πραγματικές ιστορικές συνθήκες για τη σύγκλιση των κομμάτων στην εποχή του μεταπολεμικού κοινωνικού κράτους πρόνοιας στη δυτική καπιταλιστική Ευρώπη και στις ΗΠΑ. Σοβαρό ζήτημα είναι η θεοποίηση της εκλογικής αγοράς που δεν λαμβάνει υπόψη της την πολιτική κουλτούρα των δεδομένων κοινωνικών σχηματισμών ξεχωριστά, τις εθνικές ιδιομορφίες, τις δυνάμεις αντίστασης μέσα στα κόμματα, τα κοινωνικά κινήματα που αναπτύσσονται έξω από το εκλογικό-κοινοβουλευτικό παιχνίδι, την εμφάνιση νέων ιδεολογιών κλπ. Ο Σπουρδαλάκης δεν απορρίπτει εντελώς την έννοια της εκλογικής αγοράς αλλά την περιορίζει στο επίπεδο της λήψης αποφάσεων σε συγκεκριμένους χώρους (πολιτικές ηγεσίες κομμάτων) και χρόνους (εκλογικές περιόδους) και επιπλέον τονίζει ότι δεν πρέπει να αποδεχτούμε το ντετερμινιστικό και σχεδόν αποκλειστικό, στατικό και μονοσήμαντο χαρακτήρα της όπως της τον αποδίδουν τα μοντέλα του Downs. Ο Downs έτσι προσπαθεί μέσα από ατομικές σχέσεις (ένωση ανθρώπων επιχειρηματικού τύπου) να ορίσει ντετερμινιστικά τη σχέση κοινωνία - κόμματος - κράτους και πολιτικής. Η λογική με την οποία ο Downs εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο οι ψηφοφόροι προσπαθούν να μειώσουν το κόστος των πληροφοριών τους αποδίδοντας το ρόλο αυτό στα πολιτικά κόμματα ελέγχεται πάλι ως ανιστορική στο βαθμό που θεωρείται ότι η ιδεολογική ανάπτυξη των κομμάτων συντελείται σε ένα ιστορικά και πολιτισμικά κενό περιβάλλον. Πώς αλληλεπιδρούν προγραμματικά τα κόμματα στις εκλογικές περιόδους κατά την οποία υποτίθεται ότι λειτουργεί σε πλήρη ανάπτυξη η εκλογική αγορά ; Η οικονομική θεωρία της δημοκρατίας υποστηρίζει πως κυρίως στα δικομματικά συστήματα τα κόμματα συγκλίνουν προς το κέντρο του πολιτικού φάσματος για να μεγιστοποιήσουν τις ψήφους τους. Ξεχνά όμως ο Downs να λάβει υπόψη του τις συγκεκριμένες συνθήκες μέσα στις οποίες διεξάγεται η κάθε εκλογική αναμέτρηση δημιουργώντας για άλλη μια φορά μια ντετερμινιστική προβληματική ^{75[89]}. Τέλος, τίθεται από το Σπουρδαλάκη το ερώτημα του αν η οικονομική θεωρία της δημοκρατίας του Downs υποκρύπτει έναν προβληματισμό του κατά πόσο τα πολιτικά κόμματα μπορούν να λειτουργήσουν ικανοποιητικά το δημοκρατικό σύστημα στο βαθμό που η αποχή του ψηφοφόρου από τις εκλογές είναι μεν "ορθολογική συμπεριφορά" για τον ψηφοφόρο σε ορισμένες περιπτώσεις από την άλλη μεριά όμως συμβάλλει στην αποσταθεροποίηση του συστήματος, ιδιαίτερα όταν αυξάνεται και γίνεται δείγμα κρίσης της λειτουργίας και του ρόλου των πολιτικών κομμάτων μιας και δεν μπορούν να εντάξουν στο σύστημα τους πολίτες προσδίδοντας σ' αυτό τη νομιμοποίηση που του χρειάζεται.

^{75[89]} Η μοναδική μελέτη στο πλαίσιο της λογικής της οικονομικής θεωρίας της δημοκρατίας που έχει γίνει και η οποία καταγράφει εμπειρικά στοιχεία τέτοια που να σχετικοποιούν την απόλυτα ντετερμινιστική τάση που αποδίδεται στη λογική αυτή, είναι η συγκριτική μελέτη εκλογικών αποτελεσμάτων σε διάφορες χώρες από τους Ivor Crewe και David Denver, 1985, ο.ε.π. σ.σ. 363-9, άρθρο των C. Van der Eijk & B.Niemoller για την Ολλανδία που θεωρούν ότι ισχύει έστω και με τα λίγα στοιχεία που παραθέτουν για το πολυκομματικό σύστημα της χώρας αυτής. Και πάλι όμως αν δει κανείς τα αποτελέσματα της δεκαετίας του '90 θα είναι σε θέση να ανατρέψει το επιχείρημα αυτό, κατά την άποψή μου.